

«Det er mye trygghet i den telefonen»

Bruk av elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon

Beate Wold Hygen og Gro Ulset

NTNU Samfunnsforskning
Mangfold og inkludering

Postadresse: NTNU Dragvoll, 7491 Trondheim

Besøksadresse: Dragvoll Allé 38 B

Telefon: 73 59 63 00

E-post: kontakt@samforsk.no

Web.: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning

Mangfold og inkludering

Juni, 2021

ISBN: 978-82-7570-660-5 (web)

ISBN: 978-82-7570-661-2 (trykk)

Forord

Denne rapporten presenterer funn fra prosjektet Bruk av elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon. Undersøkelsen er gjennomført på oppdrag av Redd Barna og har som hovedformål å styrke barns rett til ytringsfrihet, informasjon og rettslige stilling. Med dette prosjektet har vi utforsket hvordan ungdom som barnevernet har omsorgsansvar for, får innfridd sin ytringsfrihet, og hva som eventuelt svekker denne. Gjennom et balansert bilde av elektronisk kommunikasjon for barn og unge, der de positive og negative sidene kommer frem, ønsker Redd Barna å oppnå en bedre praktisering av gjeldende regelverk.

Bruk av elektronisk kommunikasjon er et tema som får stadig mer oppmerksomhet, både fordi det er en viktig og stor del av barn og unges liv og fordi spørsmål om tilgang og begrensning er et stadig tilbakevendende tema. Dette er et tema som også har fått mye oppmerksomhet i barnevernet og i barnevernsinstitusjoner. I følge blant andre Sivilombudsmannen har institusjonsungdommer rett til kommunikasjon og ytringsfrihet blitt underlagt ulovlige begrensninger (Sivilombudsmannen, 2018).

Gjennom prosjektet har vi undersøkt ungdommers bruk av elektronisk kommunikasjon, hva denne type kommunikasjon betyr for dem og hvordan de opplever eventuelle begrensninger. For å få innsikt i ovennevnte tema har vi benyttet oss av intervju med ungdom som er, eller har vært plassert under barnevernets omsorg, samt at vi har intervjuet ansatte på institusjon. I tillegg har vi gjennomført en dokumentstudie av 15 tilsynsrapporter gjennomført i 2018 (landsomfattende tilsyn initiert av helsetilsynet).

Vi vil takke alle som har bidratt til gjennomføring av prosjektet; en særlig takk til ungdommer og ansatte som satt av tid til å dele sine erfaringer med oss. I tillegg rettes en stor takk til institusjonene som bidro til å rekruttere ungdom. Takk også til Landsforeningen for barnevernsbarn v/Julie Gulbrandsen, Redd Barna v/Mathilde Mehren, Statsforvalteren representert v/Torstein Heen og Kjell Okslid (representant for institusjon) som har deltatt i referansegruppen til prosjektet. Vi ønsker også å takke Veronika Paulsen Ved NTNU Samfunnsforskning som har bistått med gode faglige innspill ved oppstart, og underveis i prosjektet. Hjertelig takk til Bufdir som har gitt økonomisk støtte for gjennomførelse av dette prosjektet.

Trondheim juni 2021

Beate W. Hygen

Prosjektleder

Innhold

Forord.....	iii
Sammendrag	2
1. Innledning.....	4
Barn og unge som bor i institusjon.....	4
Elektronisk kommunikasjon og rettigheter	5
Begrepsavklaring	7
Mål og problemstillinger	7
Elektronisk kommunikasjon	8
2. Metodisk tilnærming	10
Forberedende arbeid.....	10
Rekruttering og beskrivelse av deltagere.....	11
Kvalitative intervjuer	12
Tilsynsrapporter.....	13
Ethiske vurderinger.....	14
3. Erfaringer med og perspektiver på elektronisk kommunikasjon	15
Fordeler med elektronisk kommunikasjon.....	15
Ulemper med elektronisk kommunikasjon	18
Miste tilgang til elektronisk kommunikasjon	21
4. Rettigheter og klagemuligheter.....	26
Rettigheter.....	27

Klagemuligheter.....	30
5. Regler og nettilgang.....	32
Faste nettider	32
Refleksjoner rundt nettrekler	33
Nettilgang	36
6. Diskusjon og anbefalinger	38
Rettigheter.....	40
Regler på institusjon	41
Kvalitet på nettilgang.....	42
Anbefalinger	42
7. Referanser	44
Vedlegg.....	48
Vedlegg 1: Intervjuguide ungdommer.....	48
Vedlegg 2: Intervjuguide ansatte	49
Vedlegg 3: Informasjonsskriv.....	49

Figurer

Figur 2-1 Flyer som ble lagt ved i e-poster til institusjoner, samt publisert på Facebook og Instagram.	11
Figur 3-1 Hovedpunkter i ansattes bekymringer knyttet til elektronisk kommunikasjon, slik det fremkom i intervjuene.....	

Sammendrag

Denne rapporten oppsummerer funnene fra prosjektet *Bruk av elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon*, som NTNU Samfunnsforskning har gjennomført på oppdrag fra Redd Barna i perioden 2020-2021. Innledningsvis gis en kort beskrivelse av bakgrunnen for undersøkelsen, av ungdommer som bor i institusjon, elektronisk kommunikasjon og rettigheter knyttet til dette, samt mål og problemstillinger. Videre redegjør vi for den metodiske tilnærmingen hvor vi valgte å gjennomføre kvalitative intervjuer med ungdommer og ansatte ved barnevernsinstitusjoner, samt dokumentstudie av utvalgte tilsynsrapporter for å belyse de aktuelle problemstillingene som fremgår i undersøkelsen.

I kapittel 3 belyses erfaringer med, og perspektiver på elektronisk kommunikasjon. Herunder ses det på fordeler og ulemper med elektronisk kommunikasjon, samt det å miste tilgang til elektroniske kommunikasjonsmidler. De positive sidene ved elektronisk kommunikasjon ungdommene trakk frem, som ansatte også nevnte, var muligheten til å opprettholde kontakt med nettverk, sosialisering, redusering av utenforskap og følelsen av trygghet. Ulempene med denne typen kommunikasjon var også ungdommen og de ansatte stort sett enige i. Forhold som omhandlet press og muligheten for å bli utnyttet var blant de forhold som ble nevnt. Noen av ungdommene hadde også opplevd å bli fratatt elektroniske kommunikasjonsmidler som mobiltelefon eller PC i forbindelse med ulike episoder, og dette opplevdes som vanskelig. De ansatte ved institusjonene så på det å inndra elektroniske kommunikasjonsmidler som en svært alvorlig inngripen man ikke måtte ta lett på. Når det gjaldt tilsynsrapportene som inngikk i denne undersøkelsen fikk de fleste av disse positiv omtale omkring det som omhandlet tvang og begrensninger, men noen institusjoner hadde forbedringspotensial.

I kapittel 4 fokuseres det på rettigheter og klagemuligheter. Hvilke rettigheter ungdommene har kjennskap til, og på hvilken måte de har fått kjennskap til disse står sentralt. Flere av ungdommene ga uttrykk for at de var usikre på egne rettigheter. Det viste seg at rettighetene ofte ble presentert da ungdommen var nyinnflyttet på institusjon, og det kan tenkes at de var lite mottakelige for denne type informasjon på dette tidspunktet. Videre fremkom det av tilsynsrapportene et blandet bilde av hvordan institusjonene forholdt seg til rettighetsforskriften. Noen institusjoner hadde opplæring og sørget for at alle ansatte hadde kunnskap og kompetanse, mens andre institusjoner hadde mangler og brudd på forskriften.

Kapittel 4 belyser også ungdommenes kunnskap om egne klagemuligheter, om de hadde klaget, og til hvem klagen hadde vært rettet til. Ungdommene syntes å ha god kjennskap til Statsforvalteren, og visste at det var en instans de kunne klage til. Det fremkom at ungdommen ikke alltid tok utgangspunkt i faktiske rettigheter når de klaget, men at de i stor grad klagde på det de var misfornøyd med i institusjonshverdagen.

Kapittel 5 omhandler regler i institusjonene med tanke på elektronisk kommunikasjon og nettilgang. Her fremsto regler om faste nettider sentralt, og dette ble drøftet i lys av ungdommenes og de ansattes erfaringer, og synspunkt, samt gjeldende regelverk. Hva ungdommene syntes om nettider varierte. Noen mente det var for strengt, andre syntes det fungerte fint. Enkelte ungdommer hadde egne datapakker. For disse ungdommene hadde det ikke så stor betydning om det trådløse nettverket ble slått av. De av ungdommene som hadde mindre datapakker ble imidlertid mer avhengig av det trådløse nettverket.

Nettilgang (hastighet/kvalitet) ble også beskrevet som dårlig mange steder. For noen av ungdommene var dette et problem, kanskje særlig for de som gamet. Andre mente at dette ikke hadde så mye å si for dem.

Til slutt, i kapittel 6, diskuteres flere av de mest fremtredende temaene som fremgikk av undersøkelsen. Særlig drøftes hvor viktig elektronisk kommunikasjon ser ut til å være for ungdom som bor i institusjon. I tillegg drøftes de rettigheter og regler på institusjon som omhandler elektronisk kommunikasjon, samt viktigheten av å ha god kvalitet på nettilgang. Avslutningsvis presenteres anbefalinger som er utarbeidet på bakgrunn av informasjonen som fremkom av denne undersøkelsen.

1. Innledning

Å bli plassert utenfor hjemmet er en stor inngripen i et ungt menneskes liv. I mange tilfeller flytter den unge langt unna sin biologiske familie, venner, skole og nærmiljø. I slike tilfeller er det nærliggende å tenke at tilgang til elektroniske kommunikasjonsmidler kan bli ekstra viktig. Tilgang til elektroniske kommunikasjonsmidler (mobil, PC, nettbrett, spillkonsoller) kan bistå ungdommen med å holde kontakt med familie, venner og nettverk fra hjemstedet, til å etablere nye kontakter på nytt sted, til å skaffe seg informasjon vedrørende egne rettigheter og klagemuligheter, og ellers fungere som et fristed der man kan surfe på nettet, spille spill eller delta på ulike sosiale plattformer. Denne rapporten omhandler barn og unges bruk av elektronisk kommunikasjon når de er plassert under barnevernets omsorg.

Ifølge Sivilombudsmannen blir institusjonsungdommers rett til kommunikasjon og ytringsfrihet underlagt ulovlige begrensninger (Sivilombudsmannen, 2018). Redd Barna ønsker med denne rapporten, som omhandler barn og unges bruk av elektronisk kommunikasjon i forbindelse med botid i barneverninstitusjoner, å bidra til å belyse en eventuell utbredelse av slik praksis, og hvordan praksisen er rundt forhold knyttet til elektronisk kommunikasjon, og eventuelt arbeide videre for de nødvendige praksis- eller regelendringer.

Barn og unge som bor i institusjon

For noen barn og unge, som av ulike årsaker ikke får den hjelpen og/eller omsorgen de trenger mens de bor hjemme, kan et opphold i barneverninstitusjon være det beste tiltaket. Fosterhjem er det foretrukne og mest brukte tiltaket for denne gruppen barn og unge, men for noen kan et forsvarlig og tilrettelagt tilbud kreve andre rammer enn det fosterhjemmet kan gi (Prop. 133 L (2020-2021)). Tilbudet i barneverninstitusjon skal være tilpasset det enkelte barns behov. Barnet skal bli tatt vare på, møtt med omsorg, stabilitet og forutsigbarhet og, ikke minst, det skal bli hørt og sett.

Av alle barn og unge som har tiltak i barnevernet er andelen som har opphold i institusjon relativt liten. Ved utgangen av 2020 bodde 959 barn og unge i barneverninstitusjoner, 13 696 hadde et plasseringstiltak utenfor hjemmet og totalt 36 841 barn og unge hadde barnevernstiltak. Dette betyr at barn og unge i institusjon utgjorde sju prosent av alle barn med tiltak utenfor hjemmet, samt tre prosent av alle barn med tiltak i barnevernet¹. Primært er barneverninstitusjoner et tiltak for ungdommer (Drange og Hernæs, 2020). Over 90 % av

¹ Tall oppgitt av Bufdir og Barne- og familieetaten, beskrevet i Prop. 133 L (2020-2021)

de som gis et tilbud utenfor hjemmet i institusjon er 13 år eller eldre; de fleste i alderen 15 til 18 år (ibid.). Når det gjelder de unges oppholdstid i institusjon kan det være betydelige variasjoner, men mange bor der i ett år eller i underkant av ett år. En del ungdommer opplever imidlertid å ha institusjonen som sitt hjem i mange år (Prop.133 L (2020-2021)).

Barn og unge som bor i barneverninstitusjoner beskrives som en heterogen gruppe, og det kan være store variasjoner i deres behov for støtte og hjelp selv om en god del trenger omfattende oppfølging på flere livsområder (Prop. 133 L (2020-2021)). Bakgrunn for tiltak i institusjon kan eksempelvis være manglende omsorg i hjemmet, foreldre som ikke kan ivareta omsorgen i kortere eller lengre perioder og/eller at den unge har utfordringer knyttet til atferd eller rus (Bufdir, 2020).

En norsk rapport (Kayed et al., 2015) som bygger på studien Psykisk helse hos barn og unge i barneverninstitusjoner, viser at det er høy forekomst av psykiske lidelser blant unge i barneverninstitusjoner. Ungdommene har i tillegg en høy grad av komorbiditet (samsykelighet) mellom angst, depresjon og alvorlige atferdsforstyrrelser. Dette viser at ungdom som er plassert på institusjon ofte har store og komplekse utfordringer. Den samme rapporten avdekket også at ungdommene rapporterte lavere livskvalitet sammenlignet med ungdommer i den generelle befolkningen og pasienter i barne- og ungdomspsykiatrien.

Elektronisk kommunikasjon og rettigheter

Barn og unge har rettigheter med tanke på elektronisk kommunikasjon. Disse rettighetene inngår i Barnekonvensjonen (2003), Barnevernloven (1992) og Rettighetsforskriften med retningslinjer (Rundskriv Q-19/2012). I Barnekonvensjonen (2003) er det særlig artikkel 13 «Ytrings- og opplysningsfrihet» som er sentral:

Alle barn har rett til å få informasjon om det dei lurar på og rett til å gi uttrykk for det dei meiner, så lenge dei ikkje bryt med andre sine rettar.

Artikkel 13 må praktiseres i samsvar med artikkel 3, som viser til at alle avgjørelser som berører barn skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn. I Barnevernloven (1992) er det de generelle bestemmelsene som gjelder barn og unges rettigheter i forbindelse med botid i barneverninstitusjon: «å sikre at beboerne får forsvarlig omsorg og behandling i institusjonen og at beboerne blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet» (jf. § 1 Formål) og § 5-9 (med lovkommentar) som regulerer rettigheter og bruk av tvang for barn og unge som er plassert i barneverninstitusjon som gjør seg gjeldende, mens Rettighetsforskriften med retningslinjer (Rundskriv Q-19/2012) gir mer inngående informasjon om beboernes rettigheter og hvilke eventuelle begrensninger som er tillatt overfor hvem, i hvilke situasjoner og/eller kontekster. Særlig § 11 i Rettighetsforskriften gjør seg gjeldende:

Beboeren skal fritt kunne benytte elektroniske kommunikasjonsmidler under institusjonsoppholdet. Institusjonen kan likevel begrense og i enkelttilfeller nekte bruken i kraft av sitt ansvar for å gi forsvarlig omsorg for den enkelte og sitt ansvar for driften, herunder hensynet til trygghet og trivsel for alle på institusjonen.

Videre er §§ 12 og 14 sentrale: Bruk av tvang og andre inngrep i den personlige integritet skal ikke benyttes i større grad enn det som er nødvendig for formålet. Andre fremgangsmåter skal være prøvd først (§ 12).

Dersom det er uomgjengelig nødvendig for å avverge fare for skade på person eller vesentlig skade på eiendom, kan det etter alminnelige nødretts- og nødvergebetraktninger, jf. straffeloven § 17 og § 18, anvendes nødvendig tvang. Det er imidlertid en forutsetning at lempeligere midler vurderes som nytteløse eller har vist seg åpenbart forgjeves eller utilstrekkelige.

Tvangsbruken må i slike tilfeller ikke overstige det som er nødvendig for å avverge skaden. Tiltaket skal opphøre straks skaden eller faren er avverget (§14 kort utdrag).

I Rundskriv Q-19/2012 står også dette:

En vanlig situasjon både på institusjon og ellers i samfunnet er at barn og unge bruker mye tid på dataspill, sosiale medier og lignende. Dersom eksempelvis en beboer over lengre perioder får ødelagt nattesøvnen og dermed skolegangen fordi vedkommende spiller dataspill, ser på film osv. på natten, må institusjonen kunne nekte dette ut fra sitt omsorgsansvar, herunder ansvaret for å følge opp beboerens skolegang.

Rettighetsforskriften kapittel 5, § 27 tar for seg klageadgang:

Dersom beboeren selv eller de foresatte mener det er begått brudd på forskriften, kan dette påklages fylkesmannen.

Rettighetsforskriften har generelle bestemmelser som omfatter barn og unge som bor i institusjon, men også særlige regler for de som er plassert etter § 4-24 og § 4-26 (barn som har vist alvorlige atferdsvansker som blir plassert i institusjon uten eller med samtykke): §24 i rettighetsforskriften:

Institusjonen kan nekte beboeren å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler dersom det er nødvendig av hensyn til behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen. Institusjonen kan inndra det elektroniske

kommunikasjonsmiddelet dersom beboeren ikke retter seg etter institusjonens avgjørelse om å nekte bruk. Vedtaket kan treffes for inntil fire uker fra inntak og deretter for maksimum 14 dager av gangen. Vedtaket skal ikke opprettholdes lenger enn nødvendig. Institusjonen må fortløpende vurdere om vedtaket skal opprettholdes.

Bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler kan ikke nektes dersom det vil være urimelig overfor beboeren i det enkelte tilfellet.

Som vist over har barn og unge som bor i institusjon klare rettigheter hva gjelder bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler. Herunder blir det viktig å påpeke at ytrings -og opplysningsfriheten er rettigheter som tilkommer alle barn, også barn under barnevernets omsorg. Dette betyr at fri kommunikasjon er hovedregelen, og at det er unntak fra dette som krever særskilt hjemmel og begrunnelse (jf. § 11 i rettighetsforskriften).

Begrepsavklaring

I denne rapporten benyttes begrepet elektronisk kommunikasjon som en samlebetegnelse på: all kommunikasjon som foregår via mobiltelefon, PC, nettbrett eller spillkonsoller. I tillegg omhandler elektronisk kommunikasjon all aktivitet på internett som inkluderer en form for kommunikasjon og interaksjon med andre, som for eksempel: posting av bilder/tekst/video på sosiale media (Facebook, Snapchat, Instagram, Youtube) eller andre kanaler, deltagelse på ulike nettforum, chatting via gaming, tekstmeldinger og telefonsamtaler.

Mål og problemstillinger

Målet med denne undersøkelsen er å belyse forhold knyttet til elektronisk kommunikasjon når ungdom er plassert på institusjon. Forhold som positive og negative erfaringer, regler, begrensning og tvang står sentralt i undersøkelsen. Problemstillingene som belyses er:

- Hvilke erfaringer med, og perspektiver på elektronisk kommunikasjon har ungdom og ansatte?
- Hvilke rettigheter og klagemuligheter finnes, og hva har ungdom og ansatte kjennskap til?
- Hvilke regler er det med tanke på elektronisk kommunikasjon og hvordan er nettilgangen på institusjonene?

Disse tre spørsmålene er også med på å strukturere fremstillingen i rapporten.

Elektronisk kommunikasjon

Elektronisk kommunikasjon har blitt en stor del av hverdagen til mange barn og unge. Nesten alle tenåringer i vestlige land er på sosiale medier (94%) (NORC Center for Public Affairs, 2017), som for eksempel Snapchat, Instagram, Tik Tok og Facebook. Dette er viktige sosiale «møteplasser» for ungdom, som kan ha en rekke positive funksjoner som for eksempel opprettholdelse av vennskap, møte nye venner, innhenting av informasjon, samt å få opplevelsen av sosiale fellesskap (Khan, Swar & Lee, 2014; Weeks & Subramanyam, 2016).

Kanskje er det slik at tilgang på elektronisk kommunikasjon blir ekstra viktig for ungdom som barnevernet har omsorgsansvar for, og som bor i barneverninstitusjoner? Disse ungdommene må ofte flytte fra sine omgivelser, bort fra venner og kjente, og forholde seg til mye nytt (Backe-Hansen, Løvgren, Neumann & Storø, 2017). I en slik situasjon kan det tenkes at nettopp elektronisk kommunikasjon gjør det mulig å opprettholde, og kjenne (en viss form for) kontinuitet i livet, siden ungdommen kan holde kontakt med (det gamle) nettverket sitt. Som tidligere beskrevet er det også en del av disse ungdommene som strever psykisk. I denne forbindelse kan det i mange tilfeller være enklere å forholde seg til elektronisk kommunikasjon enn «ansikt til ansikt» kommunikasjon. Muligens blir man vurdert på en annen måte elektronisk, enn når man møtes i det virkelige livet (Hygen et al., 2019; Amichai-Hamburger & Etgar, 2019), og det er færre «sosiale koder» man må tilfredsstille. Det kan også tenkes at en del unge sliter med å uttrykke seg verbalt. Her kan elektronisk kommunikasjon være enklere å forholde seg til med sine chat-funksjoner, nettforum, støttegrupper og lignende (Amichai-Hamburger & Etgar, 2019).

De fleste unge (særlig gutter; 96 % av de mellom 9-18 år) gamer (Medietilsynet, 2016). Her kommuniseres det også svært mye. Gaming kan være en plattform der nye vennskap dannes, gamle opprettholdes, samtidig som det er et «ufarlig» forum å snakke om vanskelige ting på. Det har blitt hevdet at noen barn- via å delta på gaming arenaen- kan føle seg mer kompetente enn når de møter andre ansikt til ansikt (Neys, Jansz & Tan, 2014).

Samtidig er det også en rekke utfordringer med elektronisk kommunikasjon (Weeks & Subramanyam, 2016), forhold som nettmobbing (Jadambaa et al., 2019) og uheldig selveksponering som mottak/sending av nakenbilder, såkalte «nudes» (Lippman & Campbell, 2014) har vist seg å forekomme via sosiale medier. I tillegg kan mobiletelefonen brukes til å planlegge kriminelle handlinger som prostitusjon og kjøp/salg av rusmidler (Weeks & Subrahmanyam, 2019). Videre kan man få tilgang til hemmelige nettforum som kan bidra til destruktiv atferd som for eksempel forum der anorektikere oppmuntrer hverandre til

selvskading og til stadig å bli tynnere (Syed-Abdul et al., 2013) (omtales ofte som Pro ana-bevegelsen)².

I denne undersøkelsen belyser vi både positive og negative sider ved bruk av elektronisk kommunikasjon. På denne måten vil man kunne få et mer nyansert bilde som kan bidra til at man i større grad ser helheten, og er bevisst på de dilemmaer som kan oppstå i ansattes omsorgsutøvelse og/eller regulering av bruk av elektronisk kommunikasjon.

² [Dyrker anoreksi i hemmelige forum – NRK Livsstil – Tips, råd og innsikt](#)

2. Metodisk tilnærming

For å belyse problemstillingene har vi intervjuet ungdom og ansatte ved utvalgte barneverninstitusjoner i Norge, hovedsakelig i Midt-Norge. Dette har blitt gjort gjennom (semistrukturerte) kvalitative intervjuer av ungdommer (n= 9) og fokusgruppeintervjuer av ansatte (n=21). I tillegg har et tilfeldig utvalg av 15 tilsynsrapporter fra 2018 blitt gjennomgått (med fokus på rettighetsforskriften).

Forberedende arbeid

NTNU Samfunnsforskning opprettet en referansegruppe bestående av representanter fra Landsforeningen for Barnevernsbarn, Fylkesmannen (nå Statsforvalteren), barneverninstitusjon og Redd Barna. Denne gruppen tok utgangspunkt i intervjuguideutkast utarbeidet av NTNU Samfunnsforskning og videreutviklet disse til det som ble de endelige intervjuguidene. I tillegg ga gruppen råd om hva som kunne være gode løsninger for rekruttering av ungdommene og gjennomføring av intervjuene.

I forkant av intervjuene fikk ungdommene og de ansatte tilsendt informasjonsskriv der undersøkelsens innhold og formål ble beskrevet, samt samtykkeerklæringer (til ungdommene). I tillegg hadde vi utformet en «flyer» (se bilde) rettet til ungdommen.

Studien ble meldt til, og vurdert av personvernombudet for forskning ved Norsk Senter for Forskningsdata (NSD).

Hvordan hadde du taklet det om denne ble tatt fra deg?

Vi vil prate med deg som bor eller har bodd på en barnevernsinstitusjon og bruker mobil, pc og internett.

Samtalen, gjerne digital, er et viktig bidrag for å sikre dine og andre barn og unges rettigheter.

Du snakker med forsker Beate Hygen og er helt anonym.

Alle som deltar får et gavekort!
beate.hygen@samforsk.no / 918 97 720

Redd Barna

NTNU
Samfunnsforskning

Figur 2-1 Flyer som ble lagt ved i e-poster til institusjoner, samt publisert på Facebook og Instagram.

Rekruttering og beskrivelse av deltagere

Vi ønsket i utgangspunktet å intervju mellom 20 og 30 ungdommer. Vi forsøkte flere kanaler for å rekruttere, blant annet tok vi direkte kontakt med institusjoner (e-post, sms og telefonsamtaler), ba om bistand fra Statsforvalteren, en kontaktperson i Oslo Kommune (som jobbet opp mot institusjoner), og vi utarbeidet en annonse som vi spredte via sosiale medier.

Rekrutteringen viste seg å bli svært vanskelig. Institusjonene vi var i kontakt med fortalte om stor pågang fra ulike forskningsmiljøer, og at ungdommene var lei av å delta på ulike prosjekter. I tillegg pekte flere på mye stress ved institusjonen, endringer i personalgruppen, og koronasituasjonen. Et stykke ut i prosjektperioden ble det besluttet at ungdommene skulle få et gavekort pålydende kr 300,- for deltagelse. Dette førte til økt rekruttering.

Totalt inngår 30 informanter i denne studien (ni ungdommer og 21 ansatte). Syv av de ni ungdommene ble rekruttert via institusjonen og to ble rekruttert via sosiale medier.

Våre informanter kommer hovedsakelig fra Midt-Norge, noe som kan være med på å gi en skjevhet i resultatene. Vi anser det likevel som viktigere at utvalget var jevnt fordelt kjønnsmessig og besto av fire jenter, fire gutter og en ikke-binær. Alderen gikk fra 14-23 år

med en snittalder på omtrent 17 år. Flere av ungdommene hadde mange institusjonsopphold bak seg (fra 1-7 ulike institusjoner), og det var stor variasjon med tanke på hvor lenge de enkelte hadde vært under offentlig omsorg (fra fem måneder til fire år). De ni ungdommene bodde på seks ulike institusjoner (en av ungdommene hadde flyttet for seg selv og var ikke lenger under barnevernets omsorg). Blant disse seks institusjonene inngikk også ett behandlingshjem (ungdommen bor i et fosterhjem/behandlingshjem, men med tett oppfølging av behandlere (psykologer)). For enkelthetsskyld og for bevaring av anonymitet benevnes alle bosituasjoner som *institusjon* i den videre rapporten. To av intervjuene ble foretatt ansikt til ansikt, et intervju via videosamtale, mens de resterende ble gjennomført som telefonsamtaler. Varigheten på intervjuene varierte mellom omtrent 20 til 50 minutter.

Vi gjennomførte også fokusgruppeintervju med ansatte ved to institusjoner og ved et behandlingstilbud. Vi hadde god spredning i alder, erfaring og bakgrunn hva gjaldt ansatte. Til sammen ble 14 kvinner og fem menn intervjuet, alderen varierte fra 27-61 år, arbeidserfaring (lengde) fra institusjonsarbeid varierte fra fire måneder til 28 år.

Kvalitative intervjuer

De kvalitative intervjuene med ungdommene ble gjennomført individuelt (en til en). Noen av intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt, mens andre ble tatt over telefon, enten ved en vanlig samtale eller via video. Ungdommene selv fikk velge hvordan intervjuene skulle gjennomføres. Intervjuene ble utført som «samtaler» med utgangspunkt i semistrukturerte intervjuguider (Brinkman, 2018). Dette innebærer at det var en ramme rundt samtalen, men at innholdet var fleksibelt der ingenting var fastlåst. I åpne kvalitative intervju blir deltagerne i stor grad med på å forme samtalen, og gis anledning til å gå i dybden både på ulike temaer som er bestemt på forhånd og som dukker opp i løpet av samtalen/intervjuet. Dermed kan man få et innblikk i hva informantene, i dette tilfellet ungdommene, tenker, føler og opplever rundt det som omhandler elektronisk kommunikasjon. I ungdomsintervjuene fokuserte vi blant annet på hva ungdommene brukte elektronisk kommunikasjonsmidler til, hva de likte/ikke likte med denne formen å kommunisere på, om de hadde opplevd å bli fratatt mobil, pc og hvilke regler institusjonen hadde som omhandlet elektronisk kommunikasjon.

To av fokusgruppeintervjuene med ansatte foregikk ansikt til ansikt på institusjonen, mens det tredje foregikk digitalt (via teams). Det ble gjennomført semistrukturerte fokusgruppeintervju (Kvale & Brinkman, 2015) som tillater en gruppe å diskutere gitte tema. Innholdet i fokusgruppeintervjuene med ansatte var tilnærmet likt innholdet i ungdomsintervjuene, men med hovedfokus på ungdommenes bruk av elektronisk kommunikasjon, ikke de ansattes egen bruk (selv om dette også var tema).

I forkant av intervjuene ble de ansatte oppfordret til å snakke fritt om de ulike temaene som ble tatt opp.

Samtlige ungdoms- og ansatte intervju ble foretatt av prosjektleder og alle ble tatt opp på bånd og transkribert kort tid etter gjennomførelse.

Tilsynsrapporter

I 2018 initierte Statens helsetilsyn et landsomfattende tilsyn av barneverninstitusjoner: *Tilsyn med forsvarlig omsorg og forebygging, gjennomføring og oppfølging av tvang ved barneverninstitusjon 2018*. Vi valgte ut 15 rapporter basert på hvor i landet institusjonen holdt til for å forsøke å få god geografisk spredning. Vi luket ut rapporter der det kun forelå konklusjon, og manglet rapport. Rapportene var tilgjengelige på Statens Helsetilsyns nettside (Helsetilsynet, 2019).

I vår rapportgjennomgang har vi særlig sett på det som omhandler tvang og rettigheter for ungdom plassert på institusjon. Tilsynet så blant annet på:

- *at institusjonen arbeider for å forebygge all bruk av tvang og innskrenking av barna sine rettigheter*
- *at bruk av tvang og avgrensinger blir fulgt opp i samsvar med regelverket*

I barnevernloven (1992) § 5-9 og rettighetsforskriften (2012) er det gitt regler om barns rettigheter under institusjonsoppholdet og grensene for hva institusjonen kan iverksette av tvang og begrensninger. Rettighetsforskriften § 12 innebærer krav til institusjonen om å arbeide systematisk for å forebygge at barn blir utsatt for unødvendige begrensninger og tvang. Dette gjelder både generelt og i den enkelte situasjon.

Når tvang har vært brukt, er institusjonen forpliktet til å gjennomgå episoden for å ivareta barnet som har vært utsatt for tvang. I tillegg skal leder gjennomgå hendelsen for å vurdere om det er nødvendig å gjøre endringer for å unngå tilsvarende bruk av tvang fremover. Bruk av tvang skal dokumenteres i samsvar med reglene i rettighetsforskriften § 26.

I rapportgjennomgangen har vi særlig hatt fokus på bruk av tvang og begrensninger og på hvordan institusjonen forholder seg til rettighetsforskriften. Vi har og spesielt vært på utkikk etter forhold som angår elektronisk kommunikasjon. Vår fremgangsmåte var å skrive ned det som omhandlet begrensninger, tvang og rettighetsforskriften, dernest nedtegnet vi hovedpunktene for hver institusjon for å få en oversikt over de mest sentrale punktene i hver rapport med tanke på mandatet for vår rapport. Kun hovedfunn er presentert i denne rapporten.

Etiske vurderinger

Ungdom som bor i barneverninstitusjon, kan sies å være i en sårbar situasjon. Av den grunn er det viktig å gjøre etiske vurderinger som sikrer at deltagerne blir ivaretatt og prosjektet gjennomført på en forsvarlig måte. Dette har blant annet blitt gjort gjennom å innhente politiattest for forskerne i prosjektet³, gi deltagerne (ungdommer og ansatte) informasjon om prosjektet, informere om samtykke og muligheten for å trekke seg. I tillegg ble alle deltagerne informert om at de svarte kun på de spørsmålene de ønsket. Alle svar er også anonymisert.

³ Redd Barna krever politiattest for de som skal være i kontakt med barn.

3. Erfaringer med og perspektiver på elektronisk kommunikasjon

Felles for alle ungdommene og de ansatte var at de benyttet seg av elektroniske kommunikasjonsmidler. Alle hadde mobil, noen var på PC, nettbrett og/eller spillkonsoll. Alle ungdommene benyttet ulike sosiale medier der Snapchat, Tik Tok, Messenger og Youtube ble hyppigst nevnt. De fleste ungdommene gamet enten med mobilen, PC eller konsoll. En ungdom lagde musikk som ble lagt ut på nett. Samtlige ungdommer (med unntak av en) nevnte at de opprettholdt kontakt med vennene sine ved hjelp av elektronisk kommunikasjon.

De ansatte benyttet seg også av elektronisk kommunikasjon. Type og mengde varierte, fra de som brukte mye tid på sosiale medier som Facebook, Instagram og Snapchat, til de som brukte minimal tid på slike medier. Under pandemien hadde flere ansatte økt bruken for å kunne holde kontakt med venner og familie.

I presentasjonen av funnene følger vi de tre hovedspørsmålene vi stilte innledningsvis:

- Hvilke erfaringer har ungdom og ansatte med elektronisk kommunikasjon?
- Hvilke rettigheter og klagemuligheter har ungdom kjennskap til?
- Hvilke regler er det med tanke på elektronisk kommunikasjon og hvordan er nettilgangen på institusjonene?

Ungdommene fikk flere spørsmål som omhandlet deres bruk av, og erfaring med elektronisk kommunikasjon. De ble gjort oppmerksomme på at vi var ute etter hvordan de brukte internett, hva de likte godt med slik måte å kommunisere på, hva de mente kunne være problematisk, hvilke regler som var på institusjonen, og om de hadde opplevd å bli tatt i fra elektroniske kommunikasjonsmidler. De ansatte på institusjon ble spurt mange av de samme spørsmålene, men med fokus på ungdommene.

Fordeler med elektronisk kommunikasjon

Ungdommenes syn

Det som var mest fremtredende i ungdommenes svar på spørsmål som omhandlet positive aspekter ved elektronisk kommunikasjon var at de synes denne måten å kommunisere på fungerte godt for å kunne opprettholde kontakt med sine relasjoner, og at dette var en kjapp måte å kommunisere på:

Det er fint å kunne snakke med venner man har andre steder. Fint å holde kontakten (23).

Jeg har ikke så mye kontakt med dem utenom, så uten dette hadde vi hatt mindre kontakt (17).

Det er bedre enn å sende ei brevdue da. Det er nå en fordel (16).

Det at slik type kommunikasjon foregår på ens egne premisser ble også trukket frem;

Når du har fått nok er det bare å legge fra seg telefonen, ingen skade skjedd (17).

Andre positive forhold som ble trukket frem av ungdommene, var blant annet at man blir sosial av å være på nett, at det styrker relasjonene man allerede har, at man kan få nye venner, og at man kan planlegge ting med venner. Man kan finne et fellesskap på nett med andre som har samme utfordringer som en selv (via ulike nettforum for eksempel), og dette ble også trukket frem som noe positivt. Det sosiale aspektet ser ut til å være viktig for ungdommene.

I forlengelse av spørsmålet om hva ungdommene mente var positivt med elektronisk kommunikasjon, ble de også spurt om hvorvidt de trodde denne formen for kommunikasjon ble ekstra viktig når man bodde på institusjon. Det kan tenkes at kommunikasjonsmidler (som mobil og PC) blir ekstra viktig for å etablere nye nettverk, holde kontakt med det gamle nettverket, oppsøke informasjon og for å innhente råd og veiledning, når man har blitt plassert utenfor hjemmet og bor i barneverninstitusjon.

De fleste ungdommene ga uttrykk for at elektronisk kommunikasjon betyr mer når man er plassert i institusjon, enn når man bor hjemme. Det å kunne opprettholde kontakt med familie og venner ble trukket frem av flere:

Altså, jeg bor her langt unna, har kompiser på skolen, men har kompiser fra hjemstedet, det betyr mye for meg å ha kontakt med dem. ... Nå holder jeg mye kontakt med gamle venner. Viktig å kunne snakke med dem (18).

Utsagnet viser til at selv om man føler seg langt unna familie og venner, så fører elektronisk kommunikasjon til at de ikke er så langt unna allikevel, bare et tastetrykk. Den elektroniske kommunikasjonen gir muligens ungdommene en opplevelse av kontinuitet selv om hverdagen og omgivelsene har blitt endret gjennom at ungdommen har flyttet til nytt sted, noe som for mange sikkert kan oppleves som kaotisk og uoversiktlig ettersom ungdommen kan være usikre på hva de har å forholde seg til og ikke kjenner de nye reglene og rutineene (Ulset, 2018). Ungdommene beskriver også en følelse av å være isolert, og av å være på utsiden av samfunnet:

Man er mer isolert på institusjon. Det er et helt annet liv. Man har mye å tenke på. Det er en grunn til at man blir plassert. Da er det godt å kunne slappe av med en film som man ser over nettet (23).

Man blir litt låst ut av samfunnet. (Hva hjelper telefonen med da?): bringer deg tilbake til samfunnet (16).

Muligens opplever ungdommene at elektronisk kommunikasjon bidrar til å redusere følelsen av å være på *utsiden* av samfunnet. Alle mennesker har et behov om å *høre til* (Baumeister & Leary, 1995) og det å delta på digitale sosiale arenaer kan styrke følelsen av tilhørighet. Selv om man bor i institusjon (som gjør at man skiller seg ut fra de fleste andre ungdommer), så synes ikke denne *annerledesheten* på nett. Der kan man være den man vil, og hvor og hvordan man bor, er av mindre betydning (Amichai-Hamburger & Etgar, 2019).

Det å bruke elektronisk kommunikasjon til å slappe av med for å slippe å tenke ble trukket frem av flere ungdommer. Tidligere forskning har vist at barn og unge bruker gaming for å unngå å tenke på vanskelige ting (Wichstrøm et al., 2019). Ungdom som bor i institusjon, har ofte ekstra mye å bære på av tanker og opplevelser. En av ungdommene uttrykte det slik: *Det å spille er veldig avslappende, da får man tenke på andre ting (23)*. En norsk studie (Hygen et al., 2020) fant at overopptatthet av spilling (gaming) førte til færre symptomer på angst (hos 12 og 14-åringer), og en annen studie fant at mer spilling førte til færre symptomer på depresjon (Russoniello, Fish, & O'Brien, 2013). Andre studier finner negative effekter av spilling på psykisk helse (Wartberg et al., 2019). Allikevel, det kan tenkes at det å flykte inn i en annen verden, enten det er via gaming eller sosiale medier kan bidra til midlertidige pauser fra å tenke på det som har vært, eller er vanskelig i livet, og at denne «flukten» kan være en sterk motivasjon for enkelte ungdommer til å benytte seg av ulike medier.

Trygghetsfølelsen elektronisk kommunikasjon kunne gi ble også tatt opp av flere ungdommer:

Ja, jeg føler det er mye viktigere fordi når man bor så langt unna familien er det viktig at man kan ringe til tryggheten sin. Mange føler trygghet i familien sin. Da er det viktig å få tak i dem om du trenger dem. Eller snakke med venner (15).

Det er positivt at man får snakke med folk så man ikke får helt angst (17).

Når jeg sier jeg trenger nett, er det ikke bare for at jeg skal sitte og bruke det hele tiden. Men det er en trygghet også i det. (Hvordan) Jeg mener det er en trygghet på en måte, om noe skjer på natten her, da har jeg null måte å kontakte folk på som jeg kjenner med mindre jeg har mobil nummeret deres, det er vanskelig føler jeg. Det er veldig stort trygghet, jeg kan roe meg ned veldig lett ved å være på nettet (18).

Det å være langt unna familie og venner, få nye voksne og ungdommer å forholde seg til, samt å skulle tilpasse seg nye regler og rutiner kan oppleves utrygt. I tillegg har ungdommene med

seg erfaringer andre ungdom nødvendigvis ikke har, som kan ha gjort dem utrygge i utgangspunktet (Bufdir, 2020). Da kan det å vite at man når som helst, på en rask og enkel måte, kan kontakte de man kjenner fra før gi en trygghetsfølelse.

En av ungdommene mente at tilgang på elektronisk kommunikasjon var like viktig hjemme som på institusjon. Med andre ord, at slik form for kommunikasjon alltid var viktig, uavhengig av hvor du bor.

Det ser ut til at tilgang til, og bruken av elektronisk kommunikasjon, er et svært viktig redskap og uvurderlig for ungdommene i hverdagen. Et redskap som hjelper dem sosialt, som kan bidra til å normalisere hverdagen og som gir dem en følelse av trygghet. Det å ha tilgang på mobiltelefon virker nærmest som en redningsbøye noen holder seg flytende på.

Ansattes syn

De ansatte underbygde i stor grad de positive elementene ungdommene pekte på, og ga mange eksempler på hvilke faktorer de mente var positive med denne formen for kommunikasjon. Særlig muligheten til å opprettholde kontakt med nettverket, både venner og familie ble trukket frem. Andre ting som ble nevnt var at noen ungdommer oppsøkte hjelp via ulike applikasjoner (eksempelvis Angstportalen og UNG.no). Å bruke telefonen som regulering ble også nevnt. Mange ungdommer brukte telefonen å scrolle på dersom noe var vanskelig, eller de ønsket å være i fred, som en ansatt sa:

Det er mye trygghet i den telefonen.

De ansatte syntes å støtte ungdommenes utsagn om at tilgang til mobiltelefon bidro til å skape trygghetsfølelse. I tillegg ga de uttrykk for at de oppfattet at det for enkelte ungdommer var lettere å kommunisere via telefonen enn ansikt til ansikt. Eksempelvis erfarte de at noen ungdommer valgte å sende meldinger til personalet istedenfor å møtes for å snakke, dersom de syntes noe var vanskelig.

Ulemper med elektronisk kommunikasjon

Ungdommenes syn

Av negative forhold trakk ungdommene frem ulike typer av press:

Jeg er ikke så stor fan av sosiale medier. Jeg synes det bidrar til mye vondt isteden for godt. All slags type press (17).

Og det å bli trigget med tanke på egne vansker:

Det med triggere og slik. Mange folk som har forskjellige triggere. (Hva legger du i triggere): for eksempel hvis du har en spiseforstyrrelse og du er på veien til å bli bedre, så har man ikke lyst til å se på at noen andre snakker om hvor tynn de har blitt etter at de har sultet seg. Det er en trigger for dem (17).

Det er ofte slik at bilder som legges ut i sosiale medier er nøye selektert der man fremstår på sitt beste (Mascheroni, Vincent & Jimenez, 2015; Yay & Reich, 2019), dette kan over tid påvirke hvordan man synes man bør/ikke bør se ut, og særlig unge mennesker kan påvirkes av dette, noe som kan føre til en opplevelse av press som nevnes i intervjuene med ungdommene.

En av ungdommene var kritisk til mye av det som skjer på nett og mente at ungdom på institusjon var ekstra utsatt for negative opplevelser:

Mye på internett som ikke er bra. Særlig for de som bor på institusjon (har du noen eksempler); ... de som er unge på institusjon, så er ikke internett en trygg plass. Mange gamle menn og damer som skriver til dem. Noen blir utnyttet. (Kjenner du mange som har opplevd dårlige ting på nett): ja. Alle opplever det, i ulik grad (17).

Ungdommen var bekymret for utnyttelse og mobbing av ungdommer som allerede var i en sårbar situasjon. Dette var en bekymring som ble delt av ansatte som mente at enkelte ungdommer var ukritiske til hva de la ut på nett. En ansatt sa det slik:

De er i krise når de er her. Gjør mye dumt.

Det å være i en krisesituasjon, og ha opplevelsen av å være på *utsiden* av samfunnet (som tidligere nevnt) kan muligens gi økt risiko for at ungdommer setter seg i vanskelige og farlige situasjoner på nett, der de kommer i kontakt med mennesker som kan utnytte dem, eller at de eksponerer seg på måter som de ellers ikke ville gjort. Dette kan medføre at eksisterende vansker forsterkes eller at man får nye vansker.

En ungdom (18) trakk frem behovet for å snakke med noen voksne og at nettpprat blant ungdommer kunne gi uheldige konsekvenser:

Nettforum og slik, jeg er ikke helt anti, men i ungdomstiden trenger man å snakke med folk. Man tror andre ungdommer er best å snakke med, det kan være farlig. Ja, man får støtte der og da, men uten den erfaringen en voksen ville hatt. På nettforum er det masse ungdommer. Det kan bli en spiral av negative ting. Forsterker om man har hatt problemer fra før av.

Ungdommen opplevde at det var behov for et voksent perspektiv på problemer som kunne oppstå i ungdomstiden og syntes det var bekymringsfullt med forum der kun ungdom diskuterte seg imellom, da dette kunne forsterke de problemene man hadde. Dette kan knyttes opp til tidligere nevnte nettsider der ungdom med ulike problemer møtes og snakker

om det de opplever som vanskelig. For noen kan slike sider være til hjelp, men for andre kan det forverre vanskene for eksempel ved at andre forteller om måter de går ned i vekt på, måter de selvskader på eller måter de får kjøpt eller solgt rusmidler (Weeks & Subrahmanyam, 2019).

Enkelte av ungdommene hadde ikke så mye negativt å si om denne formen for kommunikasjon. Dette kan bero på flere forhold. Det kan eksempelvis tenkes at intervjusituasjonen opplevdes som fremmed og/eller litt stressende for noen av ungdommene, og at de derfor ikke kom på så mye som de ellers ville ha gjort. Det kan også handle om at enkelte ønsket å fremsnakke elektronisk kommunikasjon, fordi fokuset på dette fra voksne og media ofte er negativt. Da kan man få økt behov for å bare komme med positive faktorer når man får anledning til å uttale seg. Det er og en mulighet for at enkelte ikke ser noen problemer med denne formen for kommunikasjon.

Ansattes syn

De ansatte som ble intervjuet, så flere forhold de mente var problematiske.

Nedenfor følger en oppsummering av noen av de de forhold ansatte var mest bekymret for med tanke på bruk av elektronisk kommunikasjon når man er under offentlig omsorg:

- Søvnvansker (fordi man er for mye på nettet)
- Bruk av sosiale medier for å bedrive kriminelle handlinger (organisere hærverk, kjøpe/selge rusmidler, prostitusjon).
- Påvirker konsentrasjonsevnen
- Opprettholdelse av et negativt nettverk
- Mer sårbare for å rekrutteres inn i uheldige forhold
- Nettmobbing
- Gruppepress (det som publiserer på nett skal være perfekt)
- Ukritisk til hva de legger ut på internett
- Vanskelig for institusjonen å konkurrere med internett, de mister mye av det sosiale, og nettbruken tar fra institusjonen muligheten til å trene på de sosiale ferdighetene.

Figur 3-1 Hovedpunkter i ansattes bekymringer knyttet til elektronisk kommunikasjon, slik det fremkom i intervjuene.

Det var stor variasjon i de forholdene som ble nevnt, fra søvn og konsentrasjonsvansker til kriminell virksomhet. Mye av det som ble nevnt, for eksempel sårbarhet for å komme i kontakt med uønskede mennesker, mobbing, press og det å være ukritisk til hva man publiserer, var mange av de samme faktorene ungdommene trakk frem. Det var altså relativt stor enighet mellom ungdommer og ansatte rundt de negative sidene med elektronisk kommunikasjon.

Miste tilgang til elektronisk kommunikasjon

Ungdommenes syn

Ungdommene ble spurt om de noen gang hadde opplevd å bli fratatt mobil, PC, nettbrett eller gamingkonsoll i forbindelse med botid i institusjon. Flere av ungdommene hadde opplevd dette. En ungdom (15) hadde flere episoder bak seg der telefonen hadde blitt konfiskert (tre ganger på syv måneder). Årsaken den ene gangen var at institusjonen mistenkte at telefonen ble brukt til salg av nakenbilder (av ungdommen). Ungdommen benektet dette. Telefonen ble inndratt i flere uker. Ungdommens PC ble også inndratt. En annen episode handlet om at ungdommen sammen med en annen ungdom på institusjonen hadde brukt telefonen til å avtale å gå ut (bort fra institusjonen), noe de ikke hadde lov til: *De sier at vi bruker telefonen feil og kommuniserer på feil måte med hverandre*. Begge ungdommenes mobil ble konfiskert på grunn av denne episoden.

Den tredje episoden da institusjonen tok telefonen handlet om at ungdommen hadde brukt telefonen for å møte en ungdom fra en annen avdeling (noe som ikke var lov). Ungdommen mistet telefonen i om lag to uker hver gang, men fortalte at lengden på inndragelsen kom an på hvordan man oppførte seg. Oppførte man seg bra fikk man tilbake telefonen tidligere.

På spørsmål om hvordan det oppleves å miste tilgang på telefonen svarte ungdommen:

Jeg synes det er unødvendig. Nok straff i seg selv å bo på institusjon. Jeg synes det er nok straff å bo så langt borte fra familien og venner og alt liksom, i tillegg skal de ta fra deg telefonen så du ikke kan ha like mye kontakt med familien din som du pleier. Jeg har jo småsøsken jeg pleier å video-samtale med, det fikk jeg ikke gjort. Det er ganske kjipt. Vi har jo ikke venner her.

(Hva kunne de gjort som straff isteden?): jeg har sagt til de ansatte, da de mistenkte at jeg solgte nakenbilder. Det hjelper ikke ta fra meg telefonen i 2 uker. Og så får jeg den tilbake. Om jeg skal skjønne eller lære noe må dere snakke med meg ... Vært bedre om de snakket med meg på en ordentlig måte.

... Bedre å snakke med meg enn å ta inn telefonen for så å gi den tilbake. Jeg lærer ikke noe av å miste telefonen i to uker, jeg har jo samme nettverk og de samme personene etterpå.

Denne ungdommen opplevde det å være på institusjon som en straff og følte det som dobbel straff å miste tilgang på telefon. Ungdommen så ikke poenget med å miste telefonen i noen uker for så å få den tilbake, for, som ungdommen sa, hva har man lært av det? Ungdommen etterlyste samtaler. Veldig mye av ungdomstiden foregår på nett, noe som tilsier at institusjonene bør bruke tid på temaet. Forhold som blant annet sending av nakenbilder og mulige konsekvenser

av dette, nettmobbing, chat-oppførsel (hva er greit/ikke greit å si i anonyme forum) og innholdet på ulike nettsider virker viktig å tematisere og snakke mer om på institusjoner.

En annen ungdom (14) hadde også blitt fratatt telefonen sin ved flere anledninger. Årsaken var rømming fra institusjonen:

Da tar de den så jeg ikke kan få hjelp av andre via telefonen. De tar den fordi de er bekymret. Det er dårlig unnskyldning synes jeg.

Jeg har ikke gjort noe annet via telefonen. Plutselig kommer de på morgenen og sier de skal ha telefonen, fordi de er bekymret. Da er de bekymret for selvskading. (Når telefonen blir fratatt deg, hvordan er det for deg?): jeg klikker. Da mener jeg totalt klikk. (Hvorfor det, hva skjer med deg da?): telefonen min er en del av hverdagen min. Jeg trenger som regel telefonen min for å komme meg gjennom dager. Der har jeg vennene mine, de kan jeg kommunisere med.

Ungdommen «klikker» når telefonen fjernes, en beskrivelse som på en god måte illustrerer hvor viktig mobilen er for dem. Samtidig kan man bruke telefonen til å få hjelp til å rømme (som nevnt over), og da kan institusjonen ta telefonen for å forhindre dette, for å beskytte ungdommen, og for å yte ungdommen forsvarlig omsorg. Det ligger en dobbelthet i mobiltilgangen, men det er liten tvil om at det å fjerne telefonen oppleves som svært inngripende og dramatisk for ungdommen. Selv om ungdommene så både positive og negative forhold ved mobiltelefon, så ga de ikke direkte uttrykk for at de tenkte at mobiltelefonen skulle fjernes for egen beskyttelses skyld.

Ansattes syn

Elektroniske kommunikasjonsmidler og fjerning av disse, var et tema som skapte engasjement og som tydelig var diskutert mye blant ansatte på institusjon.

En av institusjonene hadde ikke erfaring med å inndra mobil, PC eller annen elektronikk. De hadde vurdert det i ett enkelt tilfelle for å hjelpe ungdommen med å få bedre søvnrutiner, men ungdommen hadde nektet. De formidlet at dersom de skulle ha fjernet mobilen til en ungdom så skulle rømming, rus og annen kriminalitet knyttet til mobilbruket ha ligget til grunn. De ansatte var tydelige på at å fjerne elektroniske kommunikasjonsmidler ikke skulle misbrukes, og måtte stå i samsvar med det ungdommen hadde gjort. Å fjerne kommunikasjonsmidler skulle ikke være en del av grensesetting (for eksempel at man fjerner mobil fordi man ikke har gjort lekser):

Slik skal man jo ikke gjøre. Konsekvenser skal henge sammen med atferd. Man tar ikke telefonen fordi man ikke tok ut av vaskemaskinen.

Bruker det ikke som grensesetting.

En av de andre institusjonene istemte dette:

Det er såpass stor inngripen i livet om vi skal bruke det som straffelement er vi på ville veier. Må bruke det kun for å beskytte dem. Fokus på å være i dialog. Så fort vi setter inn begrensning må vi ha fokus på å komme tilbake til normalsituasjon. Trygghet for oss at de har telefon, om de rømmer har vi en mulighet til å få kontakt.

Det var tydelig at institusjonene så på det å inndra elektroniske kommunikasjonsmidler som en svært alvorlig inngripen man ikke måtte ta lett på. De fleste ansatte hadde vært med på situasjoner der de fjernet PC eller mobil, men det var tydelig at dette ble gjort sjeldnere og sjeldnere. Årsakene til inndragning var blant annet ved rømming, kjøp av rusmidler og salg av nakenbilder. Altså skadelige forhold knyttet til bruken av telefon.

Under samtalene kom det likevel frem at enkelte ansatte mente at institusjonen burde kunne inndra telefoner oftere. Særlig med tanke på skadelig innhold, og når ungdom ikke kom seg på skolen:

Kan ikke sitte på data fremfor å gå på skolen.

Noen ansatte ga også uttrykk for at de unngikk å konfiskere telefoner, fordi det skapte så heftige reaksjoner hos ungdommene. Noen ansatte fortalte om fortvilte foreldre som selv ville satt strengere grenser enn hva institusjonen gjorde. Inntrykket som ble gitt var at inndragelse av elektroniske kommunikasjonsmidler er et vanskelig tema for institusjonene. De fleste ansatte syntes likevel å være enige om at dette er en alvorlig inngripen som ikke må misbrukes, samtidig som noen ga uttrykk for at terskelen for inngripen har blitt for høy.

Noen ansatte ga uttrykk for at de måtte være varsomme med temaer på nett som de tok opp med ungdommene:

Vi er nok litt for trege med å komme i forkant av ting som kan skje på nett, vi tar det mer når det dukker opp. Da ville vi tatt det opp. Ikke i forkant. Man kan havne litt skjevt ut dersom ansatte tar opp noe (nakenbilder) uten at det er grunnlag, ungdommene er vant til å få en del beskyldninger mot seg.

De ansatte peker på den vanskelige problemstillingen om når skal man ta opp noe. Skal man gjøre det ved mistanke, eller når de har konkrete bevis for at noe har skjedd? Dersom man er i forkant kan ungdommen føle seg beskyldt for noe de ikke har gjort, men kommer man i etterkant kan skaden allerede ha skjedd. Da har man kanskje solgt et nakenbilde eller avtalt

en narkotikahandel. Dette er vanskelige dilemmaer institusjonene står ovenfor i arbeidet med – og omsorgsansvaret de har ovenfor ungdommene.

Tilsynsrapportene

I barnevernloven § 5-9 og i rettighetsforskriften er det gitt regler om barns rettigheter under institusjonsoppholdet og grensene for hva institusjonen kan iverksette av tvang og begrensninger.

Av de 15 rapportene vi gjennomgikk hadde litt under halvparten av disse fått kritiske kommentarer på det som angikk bruk av begrensninger og tvang. Enkelte institusjoner fikk påpekt flere brudd:

Institusjonen sikrer ikke at arbeid med tvang og begrensning utføres forsvarlig. Dette er brudd på bvl § 5-9 jf. rettighetsforskriften §§ 1 og 26 jf. bvl. § 1-4, og internkontrollforskriften § 10

Andre fikk kritikk for manglende rutiner:

*Det foreligger ikke rutiner for forebygging av tvang.
... institusjonen har ikke fullstendige rutiner for tvangsbruk*

Mangelfull dokumentasjon ble også trukket frem

Manglende dokumentasjon av dei faglege vurderingane kring tvangsbruken, gjer det vanskeleg å føre kontroll med om den tvangen som er brukt er i samsvar med lovkrava, som gjer det mogleg å handtere vanskelege situasjonar på forsvarleg måte og utan unødig bruk av tvang.

Flertallet av rapportene ga institusjonene positive kommentarer med tanke på hvordan de forholdt seg til tvang. Blant forholdene som ble nevnt var at det fantes gode rutiner rundt tvangsbruk:

Fylkesmannen i X vurderer at X institusjon og X avdelinger arbeider rutinemessig og planmessig for å forebygge bruk av tvang og begrensninger.

Det ble også vektlagt at det skal være høy terskel for å gripe til tvang:

I intervjuene er det gjennomgående at de ansatte opplever at det jobbes aktivt med å forebygge tvang. Personalgruppa fremstår med en felles forståelse av at det skal være en høy terskel for bruk av tvang på avdelingen

Et annet punkt som ble trukket frem var fokus på barna ved tvangsepisoder, og at de forelå en forsvarlig praksis.

Tvangsepisoder blir gjennomgått med barna i ettertid for å gjøre vurderinger av om det er nødvendig å justere noe i oppfølgingen. Episodene blir også gjennomgått for at barnet skal føle seg trygg og få bearbeidet det som kan ha vært skremmende. ... tvangsepisoder blir gjennomgått med andre barn i avdelingen for å ivareta også deres opplevelse av trygghet.

Fylkesmannen vurderer at X gir ungdommene forsvarlige tjenester når det gjelder å forebygge tvangsbruk, gjennomføring av tvang i akutte faresituasjoner, og oppfølging etter bruk av tvang.

Vi fant ingenting spesifikt som omhandlet elektronisk kommunikasjon i de 15 rapportene som ble gjennomgått.

Selv om flertallet av institusjonene i de gjennomgåtte tilsynsrapportene fikk positive omtale om det som omhandlet tvang, var det også flere institusjoner som hadde tydelig forbedringspotensial. Det er av stor viktighet at barn og unge under offentlig omsorg blir behandlet på en trygg og forsvarlig måte og ikke utsettes for unødig tvang (Ulset & Tjelflaat, 2013). Ungdommer som er under offentlig omsorg har i mange tilfeller blitt utsatt for forhold som har skapt mistillit til voksne (Ulset, 2016) og det er viktig å ikke forsterke slik mistillit. Dette gjelder også på området elektronisk kommunikasjon, som er en vesentlig del av unges livsverden. De generelle påpekningene og drøftingene av tvangsbruk i tilsynsrapportene må også anses å ha gyldighet for tematikken i denne rapporten, og er med på å understreke funnene fra intervjuene: det er mye refleksjon rundt elektronisk kommunikasjon og utfordringene det gir, men det er også flere eksempler på grensetilfeller rundt tvangsbruk, slik vi skal se nærmere på i neste kapittel.

4. Rettigheter og klagemuligheter

Det er vesentlig å se inndragning av kommunikasjonsmidlene opp mot rettighetene barna har.

En ungdom (17) som hadde snakket med venner på natten opplevde å måtte levere fra seg telefon og Playstation på kvelden i et par måneder. Ungdommen slet med søvn og lå da våken med ingenting å gjøre. Det å ta inn telefon og PC om kvelden er ifølge rundskrivet til rettighetsforskriften lov: *Dersom beboeren, til tross for god faglig rettleiding og bruk av miljøterapeutiske virkemidler, ikke retter seg etter forbudet og dermed pådrar seg alvorlig søvnmangel, må institusjonen kunne bestemme at ungdommen skal levere mobiltelefonen fra seg, og om nødvendig ta telefonen fra vedkommende for natten* (Rundskriv Q-19/2012). Her gis det store rom for tolkning. Når har man alvorlig søvnmangel? Hvordan måle dette? Det er nærliggende å tro at lovgivningen gir store rom for institusjonens individuelle tolkning og at det kan oppstå forskjeller fra institusjon til institusjon med tanke på hvordan lovverket praktiseres.

En annen ungdom (23) hadde ikke opplevd å bli fratatt mobilen selv, men fortalte at de andre på institusjonen ble fratatt sine mobiltelefoner den dagen ungdommen skulle flytte ut slik at de ikke kunne ta kontakt. Ungdommen skjønnte ikke hvorfor ingen tok kontakt (og forteller om en svært dramatisk utflytting). Hverken ungdommen eller de andre på institusjonen visste om flyttingen på forhånd. I denne situasjonen, for å forhindre reaksjoner fra ungdommene, slik ungdommen selv tolket det, ble andres telefoner fjernet. Det er mulig å anta at institusjonen med dette søkte å forebygge eventuelle reaksjoner som man forventet skulle komme i forbindelse med utflytting. Muligens hadde institusjonen i dette tilfelle begrunnet sin avgjørelse i § 11 i Rettighetsforskriften: *... Institusjonen kan begrense og i enkelttilfeller nekte bruken i kraft av sitt ansvar for å gi forsvarlig omsorg ...* Det kan hende institusjonen hadde indikasjoner på at det ville komme sterke reaksjoner på at ungdommen ble flyttet. Samtidig viser § 12 i rettighetsforskriften at andre fremgangsmåter skal være prøvd før det benyttes tvang eller andre inngrep.

For ungdommen opplevdes situasjonen som svært dramatisk ettersom flyttingen kom uten forvarsel, og det var umulig å komme i kontakt med de andre på institusjonen. Ungdommen måtte stå i en kaotisk situasjon alene, uten å ha noen å snakke med. Dette var også en ungdom uten mye familie, hvis deler av det nære nettverket besto av andre ungdommer på institusjonen. I dette tilfellet kan det se det ut til at begrensning av elektronisk kommunikasjon for å kunne gi forsvarlig omsorg kom i konflikt med at ungdommene fritt skal kunne benytte kommunikasjonsmidler og at begrensninger kun skal forekomme i særskilte tilfeller.

Rettigheter

Ungdommens erfaringer

Når ungdommer plasseres på institusjon i regi av barnevernet har de en rekke rettigheter som tidligere beskrevet. Disse rettighetene skal ungdommene informeres om. Vi ønsket å undersøke om ungdommene kjente til rettighetene (med fokus på elektronisk kommunikasjon) og hvordan de eventuelt hadde fått kjennskap til disse. Ansatte ble intervjuet om de samme forholdene.

På spørsmålet om ungdommen kjente til rettighetene sine så var mange av ungdommene litt nølende og tvilende i svarene sine. Noen svarte at de hadde fått opplyst rettigheter, men at de ikke husket dem, enkelte hadde ikke fått vite noe om egne rettigheter, mens andre kjente til rettighetene sine. Svarene varierte også når det gjaldt hvilken måte de hadde mottatt informasjon om egne rettigheter på, noen hadde fått høre om de ved ankomst til institusjonen, andre hadde fått utlevert et hefte:

Man får hefte med rettigheter på 5-6 sider. Ingen sier noe muntlig. Noen ganger leser de hefte med deg (17).

Man blir fortalt det når man flytter på institusjon. Man får et ark om rettigheter, og blader om det når man ankommer institusjonen (14).

Ansatte ved institusjon fortalte også at ungdommene får informasjon om rettigheter når de flytter inn:

(ungdommene) ... Blir informert når de kommer (Om rettighetene sine). Får en brosjyre. På inntaket får de informasjon og en brosjyre fra Statsforvalter. Dette går vi gjennom sammen med ungdommene.

... Ved inntak. (hva sier dere): De må forholde seg til retningslinjene på huset. Så lenge det ikke er noe misbruk får de beholde telefonen. Går det over styr, så må vi ta den. De vil alltid kunne ringe foreldre, advokat, sjelesørger eller barnevern. Da får de låne telefon. Det er en telefon uten nett. Vi har og en brosjyre som vi skal gå gjennom.

Å få en brosjyre om rettigheter ved inntak trekkes frem som et ugunstig tidspunkt i intervjuene. Ungdommen har da nettopp forlatt familie, venner eller annen institusjon/fosterhjem og har mye nytt å ta innover seg, og er kanskje ikke så mottakelige for å sette seg inn i, og lese/høre om rettigheter via et hefte. All informasjon som gis i en innflyttingsfase kan lett glemmes, noe som illustreres ved følgende utsagn:

Det husker jeg ikke. Jeg har så dårlig hukommelse at det kan godt hende de har sagt det, men at jeg ikke husker. (Du vet ikke rettighetene dine?): Nei. (Har du fått noe skriftlig): kan ikke huske noe slikt (17).

De (rettighetene) kommer opp når man snakker om dem, men husker dem ikke egentlig. Men det er lov å ha telefonen sin om du bruker den til ting som er greit (14).

En annen ungdom som også fikk vite om rettighetene ved ankomst, har heller ikke helt oversikt over egne rettigheter;

Nei, ikke egentlig. (Har du fått noe informasjon), jo at jeg har rett til å kommunisere med familie og venner, og rett til å møte dem. Fikk vite det da jeg kom. Jeg har lest på nettsiden deres at de ikke kan ta telefon før de har bevis (15).

Denne ungdommen hadde oppsøkt nettsider selv og funnet ut av egne rettigheter. Dette illustrerer kanskje hvor viktig mobiltelefonen er for ungdommene, så viktig at de selv sjekker hva institusjonen har lov, og ikke lov til å gjøre.

Flere av ungdommene var usikre på egne rettigheter. Noen hevdet at de kjente til dem, men svært få kunne gjengi noen av dem. Noen uttrykte at de hadde funnet frem på nettet hva de hadde krav på i forbindelse med at de hadde fått fratatt telefonen sin. I denne undersøkelsen ble ikke ungdommen spurt om de hadde kjennskap til hvor de kunne finne ut av rettighetene sine. Det er jo sannsynlig at mange institusjoner har hefter eller oppslag som omtaler rettighetene lett tilgjengelig. Om så, så er det kanskje ikke et så stort problem at ikke ungdommene husker de ulike reglene? Samtidig, kan det tenkes at selv om rettighetsmateriale er lett tilgjengelig på institusjonen, så er det kanskje ikke noe ungdommen oppsøker. Det er nærliggende å tro at dagens unge benytter nettet til å finne ut av ting de lurer på fremfor å se i hefter eller annet skriftlig materiale.

Ansattes erfaringer

Det er av stor viktighet at ansatte ved institusjoner kjenner til hvilke rettigheter ungdommene har med tanke på elektronisk kommunikasjon. Ansatte ved de tre institusjonene som deltok i studien ga uttrykk for at de hadde god oversikt over rettighetsforskriften:

Ja, det (elektronisk kommunikasjon) er regulert i rettighetsforskriften. Samme rettigheter som andre, men vi med forskrift i hånd kan regulere. Vi har svært strenge krav for å ta fra noen elektroniske hjelpemidler.

... Ja, alle (ansatte) blir informert. Vi lærer opp alle hjemmene også. Og mange ungdommer kjenner i utgangspunktet til rettighetene sine.

Ansatte ved to av de tre institusjonene nevnte Rettighetsforskriften med ord, mens ansatte ved den tredje beskrev innholdet i den godt. Vårt inntrykk var at institusjonene hadde god kjennskap til ungdommenes rettigheter, men innholdet i rettighetsforskriften ble også problematisert. Ansatte så nødvendigheten av regelverket:

Nødvendig å ha mulighet til å kunne regulere. At det i noen tilfeller vurderes at det ikke er gunstig for ungdommene å ha mobil. Viktig at det er strengt, og at gode vurderinger skal gjøres og at ungdommene har rett til å klage. Det er et bra system. Det krever mye dersom man skal fjerne mobil og det er bra.

Vi må finne andre måter å løse det vi holder på med enn å fjerne mobil.

Samtidig opplevde ansatte også at regelverket noen ganger var litt tungrodd:

I noen tilfeller burde det kanskje være enklere (å fjerne elektroniske kommunikasjonsmidler) for å beskytte ungdommene.

Noen ansatte etterlyste muligheten til å kunne være strengere:

Vi er på etterskudd. Skulle kunne satt inn mer restriksjoner enn vi kan i dag uten at det blir sett som tvang. Forskriften kom for mange år siden, mye har skjedd, loven på etterskudd. Paradoks som far: jeg grensesetter skjermtid til barna mine, så kommer jeg på jobb så hverken grensetter og regulerer jeg, for å sette det på spissen. Det er vanskelig å forstå.

Det kan synes som om noen ansatte kommer i en konflikt med hva de mener er korrekte grenser (som de ville gitt egne barn) og hva de faktisk har lov til i henhold til lovverket, og at dette oppleves som moralsk vanskelig å stå i. De ga uttrykk for at de i enkelte tilfeller følte seg hjelpeløse. Dette er på mange måter kjernen i all profesjonell yrkesutøvelse. Profesjonsutøverne skal forsøke å løse konkrete saker ved hjelp av abstrakt kunnskap og moralsk-etisk vurdering (Molander og Terum, 2008). I den digitale verden er det mye som har skjedd på kort tid, og medielandskapet endres hele tiden og kan fremstå som uoversiktlig. Nye sosiale medier kommer til, og det er stadig nye applikasjoner og spill ungdommer benytter seg av. Likevel er det en del generelle tema og dilemma som ligger til grunn, og det kan tenkes at det ville vært hensiktsmessig å utvikle en (digital) kompetansepakke for elektronisk kommunikasjon som lå tilgjengelig på nett, som gir ansatte mulighet til å følge denne utviklingen, slik at de står bedre rustet til å ta beslutninger som omhandler bruken av digitale medier.

Tilsynsrapportene og rettighetsforskriften

I gjennomgangen av tilsynsrapporter vektla vi det som omhandlet kjennskap til/opplæring i rettighetsforskriften. Majoriteten av de femten gjennomgåtte rapportene beskrev institusjoner som enten hadde mangler i opplæringen av rettighetsforskriften, eller brudd på

den. Enkelte institusjoner hadde ikke et system for jevnlig oppdateringer, noen steder var enkelte ansatte usikre på reglene og/eller manglet kompetanse med tanke på rettighetsforskriften. Enkelte ledere hadde ikke oversikt over hvilke ansatte som hadde, eller ikke hadde gjennomført kurs i rettighetsforskriften. Det var imidlertid flere institusjoner som hadde fokus på rettighetsforskriften ved at:

Ledelsen sørger for jevnlig veiledning og opplæring i rettighetsforskriften.

Alle ansatte skal få opplæring i rettighetsforskriften. Institusjonen har kurs to ganger i året. I tillegg får ansatte opplæring i det de starter ut ifra behovet på avdelingen. Ansatte er kjent med kravene i rettighetsforskriften.

Flere av rapportene nevnte også at ungdommene var informert om sine rettigheter:

Ungdom får informasjon om husregler, rettigheter og navn på kontaktperson når de flytter inn, og informasjonen blir gjentatt.

Ungdomane har fått munnleg og skriftleg informasjon om rettane sine.

Tilsynsrapportene ga oss et blandet bilde av hvordan institusjonene forholdt seg til rettighetsforskriften. Noen institusjoner hadde opplæring og sørget for at alle ansatte hadde kunnskap og kompetanse, mens andre institusjoner hadde store mangler og enkelte institusjoner hadde brudd på forskriften. Det er viktig å påpeke at tilsynet ble gjennomført i 2018. Det kan tenkes at tilsynet har hatt økt fokus på rettighetsforskriften i etterkant av dette, slik at enda flere institusjoner har bedret sine rutiner rundt disse forholdene i dag. Uansett, er det viktig at det stadig er fokus på rettighetsforskriften slik at alle institusjonsansatte har god kunnskap om denne. I tillegg, som pekt på ovenfor, bør det og være en kompetanseutvikling knyttet til elektronisk kommunikasjon.

Klagemuligheter

Ungdommenes erfaringer

Når det gjaldt klagemuligheter, om hvordan og til hvem, virket ungdommene langt mer sikre i sine svar enn hva de var med tanke på egne rettigheter. De aller fleste nevnte Fylkesmannen (Statsforvalteren) som en instans de kunne henvende seg til dersom det var noe ved institusjonen de var misfornøyd med. To av ungdommene nevnte noe annet enn Statsforvalteren: en ungdom nevnte tilsynsfører, og en annen nevnte personalet eller leder ved institusjonen.

Til tross for at ungdommene ga uttrykk for at de ikke kjente helt til egne rettigheter, var de fullt klar over at de kunne klage, og til hvem de kunne klage. Det var imidlertid ulike erfaringer knyttet til det å klage blant de som fortalte at de hadde klaget:

Ja, det var snakk om de fra... (Fylkesmann?) ja, og leder. Det har jeg gjort. Jeg gjorde det når de kom på besøk. Da er det bare å ta det opp med dem. De tar det seriøst. (Om noe skjer plutselig og det er lenge til fylkesmannen kom, er det andre muligheter): ja, med personalet. Det er jo barnevernet, de hører etter. Du skal ha en som hører på deg. Det har ikke vært noe problem (17).

Denne ungdommen hadde klaget og opplevd at klagen ble tatt seriøst. I tillegg hadde ungdommen en opplevelse av å bli tatt på alvor av barnevernet dersom noe skulle oppstå.

En annen ungdom hadde en noe annerledes opplevelse. Ungdommen visste hvor klagen kunne rettes, men opplevde at personalet hadde liten tro på at det ville føre frem:

Jeg har hørt at man kan.. hva heter det? (Fylkesmann), ja fylkesgreia, ja at jeg kan ringe dem eller sende melding når som helst. (Har du klagd?) Jeg har sagt til personalet at jeg har lyst å klage på det som ikke er rett mot meg, da sier de «bare å klage det, du kommer ikke igjennom, selvfølgelig kommer ikke fylkesfolka med noe sak på det der.

I dette tilfellet ønsket ungdommen å klage på at mobiltelefonen hadde blitt inndratt, og på måten ungdommen på institusjonen ble behandlet på. Ungdommen oppfattet at personalet syntes saken var for dårlig til å legges frem for Statsforvalteren.

Andre klager har omhandlet dårlig nettilgang som har blitt tatt opp i nettmøte med Statsforvalteren. Andre synes det var bedre å ta opp klager med personalet selv om de visste de kunne henvende seg til Statsforvalteren.

En ungdom som hadde klaget ved flere anledninger over inndragning av telefonen syntes Statsforvalteren var trege til å svare, og sa at det ofte tok en måned å få svar. En måned er lenge å vente dersom man har mistet tilgangen på telefonen sin. Denne ungdommen hadde, som beskrevet tidligere i rapporten, opplevd å bli fratatt mobilen sin i to-tre uker i strekk ved ulike anledninger. Da er det lite hjelp å klage, dersom klagebehandlingen tar over en måned.

Hovedinntrykket er at ungdommene har god kjennskap til Fylkesmannen (Statsforvalteren), og de vet at de kan klage dersom de er misfornøyde med forhold på institusjonen. Det later til at ungdommene ikke alltid tar utgangspunkt i faktiske rettigheter når de klager (ettersom svært mange av de hadde lite kjennskap til disse), men at de i stor grad velger å fortelle Statsforvalteren hva de selv er misfornøyde med i institusjonshverdagen.

5. Regler og nettilgang

Som tidligere beskrevet har ungdom rett til fritt å benytte elektroniske kommunikasjonsmidler under institusjonsoppholdet (jf. § 11 i Rettighetsforskriften). Vi spurte derfor ungdommene om hvilke regler institusjonen hadde for nettbruk og hva de tenkte om disse reglene.

Faste nettider

Alle ungdommene fortalte at institusjonen hadde nettider, det vil si at nettet ble skrudd av/på til bestemte tider. Tidene varierte noe, men stort sett var nettet av om kvelden/natten og i skoletiden. En institusjon hadde i tillegg avgrensede spilltider (14-22.30). På en annen institusjon var enkelte nettsteder blokkert, og det var ikke lov å være på «random chattesteder». Ellers virket det som om det var ganske fri internettbruk.

De ansatte ved to av institusjonene fortalte at de opererte med faste nettider. En av institusjonene hadde nettopp utvidet nettiden på kvelden og opplevde at dette hadde ført til mer ro blant ungdommene. Etter regelendringen hadde ungdommene fått litt tid til å ligge med telefonen i senga. I tillegg kunne ungdommen bruke eget telefonnettverk når nettet ble slått av. Andre regler som ansatte oppga var at det ikke var lov å spille gjennom natta og gjennom måltid, at det ikke var lov å holde på med mobiltelefonen ved matbordet og ikke lov å filme hverandre (noen bor på sperret adresse). En institusjon hadde sperret de mest brukte pornosidene, samt lagt inn sperre på enkelte ord relatert til vold og sex.

Alle de intervjuede ved institusjonene fortalte at nettet ble skrudd av og på til faste tidspunkter. De ansatte begrunnet avgrensede nettider med at det var viktig med søvn, at man ikke skulle skulke skole for å spille eller være på nett, og at plikter skulle gjøres først. Altså, nettider var til for å sørge for gode rutiner for ungdommene. Å sørge for gode rutiner kan sies å inngå i det som omhandler omsorg for den enkelte i § 11 i Rettighetsforskriften:

... Institusjonen kan likevel begrense og i enkelttilfeller nekte bruken i kraft av sitt ansvar for å gi forsvarlig omsorg for den enkelte ...

Det å hjelpe ungdom med døgnrytme og til å komme seg på skolen kan sies å sørge for forsvarlig omsorg. Samtidig står det i Rundskrivet (Q-19/2012):

... Dersom eksempelvis en beboer over lengre perioder får ødelagt nattesøvn og dermed skolegangen fordi vedkommende spiller dataspill, ser på film osv. på natten, må institusjonen kunne nekte dette ut fra sitt omsorgsansvar, herunder ansvaret for å følge opp beboerens skolegang

Her beskrives en situasjon der et problem er etablert over tid, og at man i slike situasjoner kan nekte tilgang til elektroniske medier. På bakgrunn av dette kan man stille spørsmål ved om

det er riktig å ha faste nettidere. En slik regel tar utgangspunkt i at ungdommene ikke vil klare å legge seg, eller stå opp, eller at de ikke vil gjøre pliktene sine, dersom de har full nettilgang. Man forebygger mulige problemer, i tillegg til at man behandler ungdommene likt og ikke ut ifra deres individuelle situasjon. Universelle regler knyttet til begrensning av elektronisk kommunikasjon må også ses i lys av Barnekonvensjonens artikkel 13 som stadfester barn og unges rett til å få informasjon og ytre seg uten innblanding fra myndigheter og andre personer.

Refleksjoner rundt nettrekler

Hva ungdommene tenkte om nettreglene varierte fra å mislike dem fordi de var for strenge eller for romslige, til å synes de fungerte fint:

En ungdom (23) sa at «Det var forferdelig å ikke ha nett etter kl 22». Ungdommen opplevde at det var kjipt at nettet ble slått av så tidlig, fordi man var oppe om natten selv om nettet var av. Ungdommen mente det var viktig å ha tilgang til nett, slik at man kunne bruke det når man hadde lyst: «slik er det jo i vanlige hjem. Man er jo våken selv om man ikke har nett. Det er ikke nettet som gjør at man er våken». Videre erfarte ungdommen at tilgang på nett kunne bidra til at: «man slapper av og slipper å tenke så mye».

En annen ungdom (15) nevnte også det med søvnevansker:

For eksempel om man ikke får sove. En grunn til det. Da hadde det vært smart å ha internett istedenfor å forstyrre hele huset. Da kunne man ha sluppet av på rommet. Ikke rasere hele huset. Får ikke jeg sove, da blir jeg rastløs.. Kanskje jeg går opp og styrer på kjøkkenet. Bedre å hatt nett så jeg kunne ha sittet på rommet og roet ned. Uansett om nettet er av eller på, stopper ikke det meg fra å være våken. Får jeg ikke sove, så får jeg ikke sove. Når jeg blir trøtt, legger jeg meg jo. Klarer jo ikke ligge hele natten på telefonen om jeg er sjukt trøtt. (Du hadde ikke sittet lengre oppe om du hadde tilgang): nei.

Flere av ungdommene sa at de brukte nettet til å slappe av med, at det roet dem ned og ga dem mulighet til å tenke på noe annet. Disse erfaringene syntes å være viktige grunner til at de opplevde det som vanskelig at nettet ble koblet ut. Ungdommen mente dessuten at det ikke var vanlig å slå av nettet i vanlige hjem, og viste her til at de ble behandlet annerledes enn andre ungdommer.

Det opplevdes også vanskelig at institusjonen stengte nettet på dagtid for en av ungdommene som hadde fri fra skolen en dag i uken: «Da er det null nett. De andre er på skole. Da sitter jeg med null nett og kjeder meg til kl 14».

Selv om de andre ungdommene var på skolen og en ungdom hadde fri så ble nettet slått av. En av grunnene som ble nevnt for å ha nettet slått av på dagtid var at ungdommene ikke skulle

bli fristet til å bli hjemme istedenfor å dra på skolen. Igjen, så valgte man å ha like regler for alle ungdommene. Det er mulig å tenke seg at denne regelen baserer seg på vurderinger av hva som er mest praktisk, at det blir enklere slik. Samtidig kan en slik generell regel innebære en begrensning av ungdommenes rett på å fritt kunne benytte elektroniske kommunikasjonsmidler under institusjonsoppholdet (§ 11 Rettighetsforskriften).

Enkelte ungdommer syntes reglene var greie fordi de selv hadde store datapakker og ikke var avhengig av det trådløse nettet. De av ungdommene som ikke hadde egne datapakker var imidlertid prisgitt det trådløse nettverket. Dette bidro til å skape store ulikheter innad i institusjonene, og det er mulig å anta at det kunne være gjenstand for konflikt. Dette ble imidlertid ikke diskutert i denne undersøkelsen.

En ungdom likte at nettet ble slått av om natten fordi det da var lettere å legge seg, mens en annen ungdom likte reglene ettersom man da ble tvunget til å gjøre noe aktivt: «da gjør jeg noe aktivt, synes det er bra at man ikke visner» (17). Dette viser at enkelte ungdommer også opplevde at reglene var til hjelp og støtte for dem.

For mye nettilgang ble også nevnt (som en reell problemstilling) av en av ungdommene (17):

På akuttinstitusjonen ble det aldri slått av (internett).

Det var mye tid på telefonen.. Jeg hadde ikke mye tid til å bli kjent med andre på grunn av det. Jeg er veldig sosial, trist for meg at alle andre satt på telefonen. Snakket mer på Snapchat enn ansikt til ansikt. Mye bedre å bli kjent ansikt til ansikt. Noen ganger slo de av fordi vi skulle gjøre noe sammen. Det var den beste tiden, de slo av nettet plutselig kom alle ut av rommene sine, og alle var der. (Så du var glad da de tok nettet): ja, på en måte.

Denne ungdommen ga uttrykk for at internett kom i veien for det sosiale på institusjonen og at dette opplevdes som vanskelig. På den andre siden fortalte en ungdom (16) at han hadde sluttet å game da han kom under offentlig omsorg, fordi spilletiden ble kraftig redusert. Tidligere spilte han på høyt nivå, men mistet gleden med gaming når han kun fikk game gitte tidspunkt på dagen.

Orker ikke game i det hele tatt. (Får du spilt et par timer, er det slik?): ja. Orker ikke spille i det hele tatt. Holder på bare med mobilen, ikke noen regler (angående mobilbruk). Det er mange rare regler på slike plasser som ikke gir mening. (Ser du noen fordeler med disse reglene (angående gaming)): Nei. det er artig å spille, men føler ikke det er noen vits. Jeg har ikke rørt konsollen siden jeg bodde her. Blir for kort spilletid. I starten var det 1 time per dag. Eller en time i uka. Husker ikke. Rekker jo ikke komme inn på de fleste spillene. Når man først spiller, spiller man 2-3 timer. Hadde jeg fått lov til det da hadde jeg spilt. Bare det å vite at man har tidsfrist gjør det kjedelig å

game, om man har det artig, blir det kjedelig når man må slutte. Så det kommer jeg ikke til å gjøre.

Denne ungdommen hadde stor lidenskap for gaming og konkurrerte på høyt nivå. Det å ha avgrensede gamingtider kan oppleves vanskelig når man spiller sammen med andre, noe som er vanlig (Olson, 2010), ettersom tidspunktet da må klaffe med medspillere. I tillegg tar det tid å logge seg på, komme seg inn i spillet, og dersom man må koble seg fra et spesifikt tidspunkt kan det ødelegge for laget man kanskje er en del av. Ungdommen sa også at det ikke var regler for mobilbruk, at den kunne brukes ubegrenset. Dette opplevde ungdommen som rart. Hvorfor var det lov med én skjermaktivitet, men ikke en annen? De ansatte fortalte at de regulerte gamingatferden ettersom denne ungdommen brukte all sin tid på dette. Ungdommen gikk da fra gaming på konsoll til å benytte telefonen som det ikke var begrensninger på.

Gaming er for mange en lidenskap på lik linje med andre aktiviteter, som fotball og ski. Det å regulere bruken ned til et par timer om dagen når man er vant til å spille langt mer kan oppleves svært vanskelig, som ungdommen over er et eksempel på. I dette tilfellet hadde reguleringen ført til at ungdommen ikke lenger ville spille utenom når ungdommen var hjemme hos foreldrene sine. Dermed virket det som om «spillproblemet» bare midlertidig ble stanset ved at ungdommen ikke gamet på institusjon, men gjorde som før hjemme⁴. Ville institusjonen ha regulert annen aktivitet på samme måte? Hva om ungdommen brukte store deler av dagen på å spille sjakk? Eller hva om aktiviteten var å tegne eller male?

Det ble også nevnt at de voksne var bakpå når det gjaldt elektronisk kommunikasjon:

Jeg mener mange forstår seg ikke på det i det hele tatt egentlig. Mange ser på det som en latskap eller noe sånt. Generasjonskonflikt. De er vant til å gå på tur eller ditt og datt for å få den roen vi får av nettet.

... Det er ikke bare føle ting som skjer på nett. Anerkjennes at det er noe som vi trenger. Mye av reglene (nettid) er for gammeldags.

Det kan tenkes at mange voksne ikke anerkjenner og forstår hvor viktig internett, gaming og det som foregår digitalt er for ungdommer, og at dette er en form for generasjonskonflikt, slik ungdommene påpeker. Sosiale medier og gaming er nok i mange tilfeller medier ungdom har mer kjennskap til enn mange voksne og dette gjenspeiles kanskje i noen av de reglene som omgir digitale medier.

Som beskrevet over, har ungdommene ulike behov og ønsker med tanke på tilgang til nett og elektroniske kommunikasjonsmidler. For noen er det viktig å kunne ha nettilgang hele tiden,

⁴ Denne ungdommen var ofte hjemme, og skulle etter hvert flytte hjem.

andre liker regulering i form av regler, mens enkelte ønsker mindre nettilgang. Dette illustrerer hvor individuelt behovene knyttet til elektronisk kommunikasjon er, og peker på at universelle regler kanskje ikke er veien å gå. Det virker vesentlig å ha en samtale med ungdommen like etter ankomst om deres internett- og gaming vaner, for å kartlegge hva som er viktig for dem, hvor utfordringene og også mulighetene ligger, og tilpasse regler og rutiner etter dette.

Nettilgang

Samtlige ungdommer som ble intervjuet fortalte at de hadde tilgang til internett på institusjonen, men nesten alle opplevde problemer knyttet til hastigheten på nettverket. Noen uttrykte at dette var et problem:

Problemer med nettet hver dag. På mitt rom har jeg nesten ikke nett. Dårlig nett hele tiden. Må bruke opp 4g⁵ (15 år).

Hastigheten er for treig (Gutt 17 år)

Andre synes ikke dette er et stort problem:

... det (nettet) kunne vært raskere. Men ikke noe jeg kommer til å klage på. Men nettet varierer. Noen ganger fungerer det ikke i det hele tatt. Spiller Minecraft offline. Noen ganger spiller jeg med venner, og da blir det vanskelig. Til og med når jeg spiller på samme nett som andre kan det være veldig dårlig.

(Nettet) ... til tider veldig treigt, men det går fint (Gutt 18).

Hastighet på nettverket ser ut til å være et generelt problem ved flere institusjoner. Dette kan oppleves som særlig problematisk for de som gamer, ettersom dårlig hastighet kan føre til at det blir vanskelig å spille. En av ungdommene sier det slik:

Plutselig stopper spillet opp. Jeg blir kastet ut av runden (Jente 15).

Å bli kastet ut av et spill kan oppleves veldig frustrerende og det kan resultere i at man ikke får være med i senere spill. Videre gir det en svært dårlig spillopplevelse dersom nettet er ustabil. Det skaper lagging og man får ikke spilt på den måten man ønsker.

Dårlig internett ser ut til å være en utfordring på de fleste institusjonene vi har vært i kontakt med, men ungdommene ser ut til å håndtere dette ulikt. For noen medfører det irritasjon, for

⁵ Refererer til bruk av eget mobilnett

andre ikke. Mange ungdommer har tilgang på eget mobilnett og er derfor ikke så avhengig av det trådløse nettverket.

6. Diskusjon og anbefalinger

Det er ingen tvil om at elektronisk kommunikasjon er en sentral del av barn og unges hverdag (Lenhart, Purcell, Smith, & Zickuhr, 2010), som brukes til arbeid, skole, rekreasjon og underholdning. Sosiale medier som Instagram, Snapchat, Tik Tok og Youtube tilbyr plattformer for sosial interaksjon i ulike format (eksempelvis chat, video, bilder og tekst). Samtidig er gaming en lidenskap for mange, og dette er også en arena der man kan sosialisere med andre (Olson, 2010). Gjennom digitale medier kan man interagere med folk man kjenner fra før, bli kjent med nye mennesker, og delta på ulike arenaer som passer en selv. Denne formen for kommunikasjon er populær for de fleste barn og unge i dag (NORC, 2017), og det kan tenkes at den fremstår som ekstra viktig for de som er under offentlig omsorg, og som bor i barneverninstitusjon. Ungdommene som deltok som informanter i denne undersøkelsen, ser ut til å støtte denne antagelsen med mange av sine refleksjoner. Ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon har flere ting felles; de har som oftest vanskelige forhold bak seg (forhold som kan omhandle egen problematikk med rus og atferdsproblematikk og/eller forhold som omhandler vanskelige omsorgsbetingelser (Bufdir.no)), de har erfart brudd i relasjoner ved flytting (Angel & Blekesaune, 2014), ofte flere flyttinger, som var tilfelle i denne undersøkelsen også, de har opplevd å måtte «starte på ny» et sted der de må forholde seg til nye mennesker, nye regler og rutiner, og de har erfart å miste kontinuitet i livene sine. Tilgang til elektronisk kommunikasjon kan i en slik kontekst bli ekstra viktig, ettersom denne formen for kommunikasjon ser ut til, i alle fall ut ifra svarene fra ungdommene i denne undersøkelsen, å bidra til kontinuitet, sosialisering, trygghet og pause fra tanker og hverdag.

Ungdommene vi intervjuet opplevde at digitale medier bidro til at de kunne opprettholde kontakt med sitt tidligere nettverk, som venner og familie. Selv om flyttingene hadde resultert i fysisk brudd/seperasjon i relasjoner kunne altså elektronisk kommunikasjon sørge for en viss kontinuitet i vennskap og familiebånd. Det gjorde det blant annet mulig å opprettholde kontakt og beholde venner man hadde før flyttingen, noe som syntes å være av stor betydning for hvordan ungdommene opplevde botiden i institusjon. De hadde noen viktige faste holdepunkter i alt det nye.

Elektronisk kommunikasjon kunne bidra til økt sosialisering, ikke bare med de man kjente fra før, men også med tanke på å bli kjent med nye mennesker. Flere av ungdommene fortalte at de kommuniserte via sosiale medier/gaming med andre på institusjonen og at de ble kjent med folk på den nye skolen gjennom sosiale medier.

Et annet element som kan være sentralt med sosialisering på ulike digitale plattformer er at man har mulighet til å delta på lik linje med andre ungdommer. På disse arenaene er man ikke «barnevernsbarn» eller «ungdom som bor på institusjon», men bare en vanlig ungdom. På denne måten kan digital sosialisering redusere følelsen av marginalisering og utenforskap som

kanskje var noe av det ungdommene siktet til da de fortalte at de følte seg isolerte og på utsiden av samfunnet når de var på institusjon.

Mange av ungdommene opplevde at det å ha mobiltelefon ga en følelse av trygghet. Tryggheten handlet blant annet om at de opplevde at de lett kunne kontakte mennesker de stolte på dersom noe uforutsett skulle oppstå. Det å være på en institusjon, langt unna sitt vanlige miljø, kan nok for mange oppleves utrygt. Mobiltelefonen kan da fungere som et bindeledd til det «kjente». Det å vite at man bare kan ta opp telefonen og ringe eller melde mennesker man stoler på dersom noe skulle være vanskelig i livet syntes å være av stor betydning for ungdommene.

Som tidligere beskrevet, sliter mange ungdommer som er plassert under offentlig omsorg med ulike psykiske vansker (Kayed et al., 2015), og mange har mange negative livserfaringer bak seg (Kvello, 2015). Tidligere forskning har vist at en av motivasjonene for å bruke sosiale medier eller å game er for å unnsnippe å tenke på vanskelige ting (eskapisme) (Wang et al., 2015; Demetrovics et al., 2011). Ungdommene i denne undersøkelsen bekrefter på mange måter disse empiriske funnene, da mange fortalte at de følte de fikk sluppet av og at de slapp å tenke på vanskelige ting når de entret det digitale rommet, således kan slike medier fungere som midlertidige «pauser» fra egne tanker og egen hverdag.

Både ungdommer og ansatte så imidlertid også utfordringer knyttet til elektronisk kommunikasjon. Ansatte ga uttrykk for at de forsto hvor viktige mobiltelefonene var for de unge, og at begrensninger var en alvorlig inngripen i ungdommens liv. Samtidig uttrykte flere ansatte at de syntes det var et vanskelig område å sette grenser på. Dette sier noe om kompleksiteten i det som omhandler elektronisk kommunikasjon. På den ene siden fører elektroniske kommunikasjonsmidler til trygghet og sosialisering for ungdommen, på den andre siden kan mobilen misbrukes til forhold som er direkte skadelig. Det virket som om ansatte sto i dilemmaet mellom ønsket om å beskytte ungdommen fra eventuelle farer, og det å gi ungdommen muligheten til fritt å benytte seg av elektroniske kommunikasjonsmidler.

Å miste tilgang til mobiltelefon ble av ungdommene som hadde opplevd dette, beskrevet som svært dramatisk. Ansatte fortalte at de gjorde dette sjeldent, og at fjerning av slike kommunikasjonsmidler kun skjedde i de tilfeller der mobilen var implisert i handlinger som kunne skade ungdommen eller andre (som salg av nakenbilder, planlegging av rømming eller kriminelle handlinger) i tråd med rettighetsforskriften. Allikevel, enkelte ungdommer hadde opplevd å bli fratatt telefonen i over to uker. Dette er lang tid når man tenker på alle funksjoner en mobiltelefon har. Ved å miste tilgang til telefonen sin har man ikke lenger mulighet til å kommunisere med venner og familier som man er vant til, man mister mulighet til å delta på mange sosiale arenaer, og man mister tilgang til viktige applikasjoner som man kanskje bruker i det daglige, som nettbank, bussbillett og lignende. Det er liten tvil om at ungdommen på mange måter blir avsondret fra dagliglivet, og regelrett hindret i å utfolde seg,

og leve et normalt ungdomsliv i slike situasjoner. Ifølge rettighetsforskriften § 11 har institusjonen lov til å begrense bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler for å beskytte ungdommen mot aktivitet som er til skade, men det står også at: en slik begrensning kan bare være aktuell i helt konkrete situasjoner og for en avgrenset periode. Videre følger det av forskriften § 24 at institusjonen kan nekte et barn som er plassert etter §§ 4-24 eller 4-26 å ha telefonkontakt og annen elektronisk kontakt, for inntil 14 dager om gangen. Dette gjelder kun dersom det vil være nødvendig ut fra behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen⁶. Her gis det store rom for institusjonen å tolke når mobilbruk vil kunne hindre behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen. Da lovteksten ble skrevet hadde man kanskje ikke oversikt over hvor mange områder i livet mobiltelefonen omfavner, og hvor mange funksjoner den har. Fjorten dager uten mobiltelefonen vil trolig oppleves som særdeles lenge for de aller fleste i vårt samfunn, og kanskje ekstra lenge for ungdom som bor i barneverninstitusjon.

Rettigheter

De fleste ungdommene i denne undersøkelsen var usikre på egne rettigheter med tanke på elektronisk kommunikasjon. Både ungdom og ansatte fortalte at rettighetene ofte ble formidlet ved ankomst til institusjonen, enten muntlig eller via skriv/hefte. To ting kan være problematisk ved dette, tidspunkt og format.

Dagen man flytter inn på institusjon innebærer mye nytt på en gang. Ungdommen er da muligens ikke i stand til å ta innover seg alt som blir sagt. Og forhold som rettigheter er antakeligvis ikke det man er mest opptatt av. En løsning er at man kunne ha satt av en annen dag til det som omhandler rettigheter? I tillegg så kan formatet rettighetene presenteres i være lite hensiktsmessig. Det å få utlevert et hefte, er nok ikke det som appellerer til unge mennesker som i dag er vant til at det meste foregår digitalt. Kanskje det kunne ha blitt utviklet en applikasjon som ungdommen kunne ha lastet ned på sin telefon? Her kunne rettigheter og lovtekst ha blitt presentert på en oversiktlig og lettfattelig måte og ungdommen ville alltid hatt tilgang.

Selv om ungdommene ikke hadde helt oversikt over egne rettigheter, var de veldig klar over at de kunne klage over forhold de var misfornøyde med, og til hvem de kunne klage. Noen nevnte at det kunne ta litt tid før Fylkesmannen (Statsforvalteren) responderte (en måned ble nevnt), andre nevnte at de måtte ha hjelp av ansatte til å klage. På barneombudets nettside (Barneombudet, 2021) står det at de som jobber på institusjonen skal hjelpe ungdom med å klage til Statsforvalteren. Muligens kunne man utarbeidet et system som gjorde det lettere

⁶ Barnevernloven § 5-9 med lovkommentar

for ungdom å klage. Her kunne man tenkt at det i samme applikasjon som nevnt over hadde det vært en klagefunksjon, slik at ungdommen hadde kommet direkte til Statsforvalteren.

De ansatte som ble intervjuet i forbindelse med denne undersøkelsen hadde god oversikt over ungdommenes rettigheter med tanke på elektronisk kommunikasjon. Imidlertid viste tilsynsrapportene at flere institusjoner hadde mangelfull opplæring i forskriften og at mange ansatte hadde for liten kunnskap om disse rettighetene. Tilsynene ble gjennomført for tre år siden, og det mulig at det i dag er et større fokus på rettighetsforskriften. Det er likevel grunn til å understreke betydningen av at alle ansatte på institusjoner har god oversikt over gjeldende lovverk, slik at barn og unges rettigheter forvaltes på en korrekt måte.

Regler på institusjon

Den mest fremtredende regelen knyttet til elektronisk kommunikasjon i institusjonene var at internettet ble skrudd av og på til faste tidspunkter. Alle institusjonene skrudde nettet av på natten, og enkelte steder skrudde de i tillegg av på dagtid (i skoletiden). I utgangspunktet skal ungdommen ha muligheten til fritt å benytte seg av elektronisk kommunikasjon i forbindelse med botid i barneverninstitusjon. Dette er ikke ensbetydende med at man har rett til å ha internetttilgang. Samtidig vil det ikke være mulig å benytte seg av elektroniske kommunikasjonsmidler, dersom man ikke har nettilgang, med mindre man har egen datapakke. Det kan variere veldig hvor stor datapakke den enkelte ungdom har. Dette innebærer at noen ungdom i utgangspunktet ikke er avhengig av trådløst nettverk, da de kan benytte eget nettverk. Andre, med mindre datapakker blir prisdelt det trådløse nettverket.

På mange måter er det forståelig at nettet skrur av på natt og i skoletiden. Dette gjøres for å beskytte ungdommene, og for å bistå dem i å opprettholde gode rutiner slik at ungdommen får nok søvn, orker å gå på skole, og får gjennomført de plikter som er nødvendige. Institusjonene er gode. Samtidig, ved å skru av nettet, signaliserer man til ungdommen at man ikke har tro på at de klarer å opprettholde rutinene dersom de har ubegrenset nettilgang. I tillegg, som ungdommene også påpeker, er det kanskje ikke normalt å slå av nettet i andre hjem, og institusjonene er å forstå som disse ungdommenes midlertidige hjem. Å slå av nettet kan derfor bidra til en følelse av å være annerledes enn andre ungdommer. Videre, så skal begrensninger i utgangspunktet iverksettes ved konkrete episoder av misbruk, så hvorfor legge en begrensning som en universell regel som skal gjelde alle? Som nevnt tidligere; Siden mange ungdommer har egne datapakker vil ikke det å slå av nettet ha noen betydning for dem, men det vil derimot ha betydning for de med mindre datapakker. Dette kan tenkes å skape konfliktsituasjoner; det blir skjevt med tanke på hvem som kan være på nettet når som helst, og hvem som ikke kan det.

Ungdommene det her gjelder skal også etter hvert flytte for seg selv. I et fremtidsperspektiv vil det kanskje være en fordel om de lærer seg hvordan det er å ha nettilgang hele tiden, slik at de eksempelvis har erfaring med å legge seg selv om nettet frister. Én av ungdommene nevnte at når han sov hos kamerater ble han så opptatt av å være på nettet på kveld og natt at han ble sittende oppe. Han mente at årsaken til dette var at han ikke var vant til å ha tilgang til nett på institusjonen om natten, og da ble han så opptatt av å være der mest mulig når han først hadde mulighet.

Kvalitet på nettilgang

En stor andel av de intervjuede, både ungdom og ansatte, fortalte at internetthastigheten og kvaliteten på nettverket var dårlig. Flere pekte på at kvaliteten hadde vært dårlig over lang tid. Dårlig nettilgang kan føre til stor frustrasjon, særlig for de som gamer. Det å bli kastet ut midt i et spill ødelegger spillopplevelsen, kan føre til at man ikke får være med på lag i enkelte spill og at man blir lite attraktiv å spille sammen med.

Å ha et velfungerende internett burde være høyt prioritert i barneverninstitusjonene, siden veldig mye av det sosiale livet til ungdommer foregår nettopp der. Det er viktig at ungdom som bor i institusjon får delta på de arenaer der andre ungdom befinner seg, og den digitale arenaen er en særdeles viktig sosial arena for ungdom.

Anbefalinger

Det er en vanskelig oppgave å komme med anbefalinger på bakgrunn av en begrenset undersøkelse som denne. Rapporten har relativt få informanter, det er liten geografisk spredning og tilsynsrapportene som er gjennomgått er tre år gamle. Undersøkelsen viser likevel noen interessante, fremtredende forhold knyttet til teamet elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon, og det er få norske studier som har belyst temaet tidligere. På bakgrunn av dette tillater vi oss å komme med forslag til mulige anbefalinger/forbedringsområder:

- Voksne må anerkjenne og ha oppdatert kunnskap om elektronisk kommunikasjon (eksempelvis gaming og sosiale medier). Elektronisk kommunikasjon er av stor viktighet for ungdom, og kanskje av ekstra betydning for de som er under offentlig omsorg og bor i barneverninstitusjon. Derfor er det viktig å anerkjenne at for mange representerer mobilen en trygghet, samtidig som man har kunnskap til å sette grenser der det er nødvendig, og at disse grensene er i tråd med gjeldende regelverk.

- Det bør vurderes å utvikle en kompetansepakke for elektronisk kommunikasjon som gjøres lett tilgjengelig for ansatte (eksempelvis gjennom en applikasjon eller en nettside).
- Det bør vurderes å utvikle en applikasjon som ungdommen kan installere ved ankomst institusjon. Applikasjonen bør beskrive ungdommens rettigheter og klagemuligheter på en enkel og tilgjengelig måte. Applikasjonen bør også inneholde en løsning der ungdom kan klage direkte til Statsforvalteren ved behov. En effektiv klagemekanisme er helt sentral for at rettighetene barn og unge har i forbindelse med elektronisk kommunikasjon blir reelle.
- Alle institusjoner bør ha et tilfredsstillende internett som er stabilt og har tilstrekkelig hastighet. Dette for at ungdommene kan delta i fritidsaktiviteter som krever internett og opprettholde kontakt med familie, venner og øvrig nettverk.
- Med tanke på at barneverninstitusjonene er å forstå som ungdommenes midlertidige hjem, og med utgangspunkt i rettighetsforskriften med retningslinjer og Barnekonvensjonens artikler 3 og 13, så bør vedtak om begrensninger i elektronisk kommunikasjon inneholde en individuell vurdering av virkningene for de berørte barna. Altså, det bør vurderes om det er greit å ha fellesregel på om nettet skal skrus av og på til faste tidspunkt ettersom dette vil påvirke alle ungdommer på institusjonen.
- Det bør vurderes en lovendring på om det skal være lov å frata barn og unge som bor i barneverninstitusjoner personlige mobiltelefoner i 14 dager. Eventuelt bør det fremkomme tydeligere i hvilke situasjoner en så streng begrensning kan iverksettes.

7. Referanser

- Amichi-Hamburger, Y., & Etgar, S., (2019). Personality and Internet use: The case of introversion and extroversion. I A. Attrill-Smith, C., Fullwood, M. Keep & D.J. Kuss (Red.), *The Oxford Handbook of Cyberpsychology*. (s.58-73). Oxford University Press.
- Angel, B.Ø og M. Blekesaune. (2014). *Flyttinger i barnevernet – risikofaktorer, erfaringer og forklaringer*. Skriftserien nr. 167e. Institutt for sosiologi og sosialt arbeid. Universitetet i Agder
- Backe-Hansen, E., Løvgren, M., Basberg Neumann, C.E., & Storø, J. (2017). *God omsorg i barneverninstitusjoner*. Rapport nr. 12. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Barneombudet. (2021). Barnevernet. Barnevernet – Barneombudet
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100.
- Barne-, Likestillings- og Inkluderingsdepartementet. (2012). *Retningslinjer til forskrivnet 15.november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften)*. (Q-19/2012) [Rundskriv]. Regjeringen. Til: (regjeringen.no)
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Brinkmann S. The interview. I: Denzin NK, Lincoln YS, red. *The Sage handbook of qualitative research*. 5. utg. London: Sage; 2018.
- Bufdir. (2020, 02.januar). *Barneverninstitusjoner*. Barnevernsinstitusjoner (bufdir.no).
- Bufdir. (2020). https://bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Barnevernsinstitusjoner/
- Demetrovics, Z., Urbán, R., Nagygyörgy, K., Farkas, J., Zilahy, D., Mervó, B., Reindl, A., Ágoston, C., Kertész, A., & Harmath, E. (2011). Why do you play? The development of the Motives for Online Gaming Questionnaire (MOGQ). *Behavior Research Methods*, 43 (3), 814–825.

- Drange, N. & Hernæs, Ø. (2020). *Kvantitativ beskrivelse av institusjonspopulasjonen*. Rapport nr.3/2020. Oslo: Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning.
- Helsetilsynet. (2019). Tilsynsrapporter – søkeside | Helsetilsynet.
- Hygen, B. W., Belsky, J., Stenseng, F., Skalicka, V., Kvande, M. N., Zahl-Thanem, T., & Wichstrøm, L. (2020). Time spent gaming and social competence in children: Reciprocal effects across childhood. *Child development*, 91(3), 861-875.
- Hygen, B. W., Skalická, V., Stenseng, F., Belsky, J., Steinsbekk, S., & Wichstrøm, L. (2020). The co-occurrence between symptoms of internet gaming disorder and psychiatric disorders in childhood and adolescence: prospective relations or common causes? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(8), 890-898.
- Jadambaa, A., Thomas, H. J., Scott, J. G., Graves, N., Brain, D., & Pacella, R. (2019). Prevalence of traditional bullying and cyberbullying among children and adolescents in Australia: A systematic review and meta-analysis. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 53(9), 878-888.
- Khan, G. F., Swar, B., & Lee, S. K. (2014). Social media risks and benefits: A public sector perspective. *Social science computer review*, 32(5), 606-627.
- Kayed, N.S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A.M., & Wichstrøm, L. (2015). Resultater fra forskningsprosjektet Psykisk Helse hos Barn og Unge i Barneverninstitusjoner. NTNU
- Kvale S, Brinkmann S. Det kvalitative forskningsintervju. 3. utg. Oslo: Gyldendal; 2015.
- Kvelling, Ø 2015. Barn i risiko, Skadelige omsorgssituasjoner. Gyldendal
- Lenhart, A., Purcell, K., Smith, A., & Zickuhr, K. (2010). Social Media & Mobile Internet Use among Teens and Young Adults. Millennials. *Pew internet & American life project*.
- Lippman, J. R., & Campbell, S. W. (2014). Damned if you do, damned if you don't... if you're a girl: Relational and normative contexts of adolescent sexting in the United States. *Journal of Children and Media*, 8(4), 371-386.
- Mascheroni, G., Vincent, J., & Jimenez, E. (2015). "Girls are addicted to likes so they post semi-naked selfies": Peer mediation, normativity and the construction of identity online. *Cyberpsychology-Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1).

- Medietilsynet. (2016). *Barn og medier*.
www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/barn-og-medier-2016-komprimert-ensidig.pdf
- Molander, A. & Terum, L. I. (2008). *Profesjonsstudier: en introduksjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Neys, J. L., Jansz, J., & Tan, E. S. (2014). Exploring persistence in gaming: The role of self-determination and social identity. *Computers in Human Behavior*, 37, 196-209.
- NORC Center for Public Affairs Research. (2017). *Instagram and Snapchat are Most Popular Social Networks for Teens; Black Teens are Most Active on Social Media, Messaging Apps*: The Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research, University of Chicago
- Olson, C. K. (2010). Children's motivations for video game play in the context of normal development. *Review of General Psychology*, 14(2), 180.
- Prop. 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet. Prop. 133 L (2020–2021) - regjeringen.no
- Russoniello, C. V., Fish, M., & O'Brien, K. (2013). The efficacy of casual videogame play in reducing clinical depression: a randomized controlled study. *Games for Health: Research, Development, and Clinical Applications*, 2(6), 341-346.
- Sivilombudsmannen. (2018). *Besøksrapport. Kvammen akuttinstitusjon.16-17.Januar 2018*. Besøksrapport-Kvammen-akuttinstitusjon-januar-2018.pdf (sivilombudsmannen.no)
- Syed-Abdul, S., Fernandez-Luque, L., Jian, W. S., Li, Y. C., Crain, S., Hsu, M. H., ... & Liou, D. M. (2013). Misleading health-related information promoted through video-based social media: anorexia on YouTube. *Journal of medical Internet research*, 15(2).
- Ulset, G., & Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle et hjem?—Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(02), 69-83.
- Ulset, G. (2016). Tett på livet i barneverninstitusjon—en eksempelstudie. *Rapport 6/2016*.
- Ulset, G. (2018). Skiftende regler og praksiser i omsorgsmiljøet i en barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(02-03), 182-199.

- Wang, C. W., Ho, R. T., Chan, C. L., & Tse, S. (2015). Exploring personality characteristics of Chinese adolescents with internet-related addictive behaviors: Trait differences for gaming addiction and social networking addiction. *Addictive Behaviors, 42*, 32–35.
- Wartberg, L., Kriston, L., Zieglmeier, M., Lincoln, T., & Kammerl, R. (2019). A longitudinal study on psychosocial causes and consequences of Internet gaming disorder in adolescence. *Psychological Medicine, 49*(2), 287-294.
- Weeks, C.D., & Subrahmanyam, K., (2019). Adolescent and emerging adult perception and participation in problematic and risky online behavior. I A. Attrill-Smith, C. Fullwood, M. Keep & D.J. Kuss (Red.), *The Oxford Handbook of Cyberpsychology*.(s.77-97).Oxford University Press.
- Wichstrøm, L., Stenseng, F., Belsky, J., von Soest, T., & Hygen, B. W. (2019). Symptoms of Internet Gaming Disorder in Youth: Predictors and Comorbidity. *Journal of Abnormal Child Psychology, 47*(1), 71-83.
- Yau, J. C., & Reich, S. M. (2019). "It's Just a Lot of Work": Adolescents' Self-Presentation Norms and Practices on Facebook and Instagram. *Journal of Research on Adolescence, 29*(1), 196-209.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide ungdommer

Instruks til intervjuer før spørsmålsrunden starter

Når vi spør om kommunisere så mener vi chatte, kontakt med andre, tik tok alt du gjør på nett, poste videoer, informasjonsinnhenting, Youtube

- Alder:
- Hvor lenge har du bodd på denne institusjon til sammen?:
- Har du bodd på andre institusjoner eller fosterhjem?
 - Nei
 - Ja
 - Hvor mange?
 - Antall fosterhjem
 - Antall institusjoner

Intervju Ungdom

1. Har dere mulighet til å bruke nett på institusjonen? Er dere fornøyd med nettverkshastigheten?
2. Hva bruker dere nettet til? Hvordan kommuniserer du med andre (pc, spill mobil)? Med hvem?
3. Hva tenker dere er positivt med å ha tilgang til denne måten å kommunisere på? (altså elektronisk kommunikasjon).
4. Hva tenker dere er negativt med å ha tilgang til denne måten å kommunisere på? (altså elektronisk kommunikasjon)
5. Hva betyr det for dere å ha tilgang på elektronisk kommunikasjon når dere er på institusjon. Betyr det mer nå enn da dere bodde hjemme, fortell om det?
6. Kjenner dere til hvilke rettigheter dere har når det gjelder elektronisk kommunikasjon når dere er på institusjon? På hvilken måte har dere fått denne informasjonen?
7. Kjenner dere til hvordan dere kan klage dersom dere er misfornøyd med hvordan dere har det her? Har du noen gang klaget? Om du har klaget, har du da brukt nettet på noe vis?
8. Har dere opplevd å bli fratatt pc, mobil etc, og kan dere fortelle om hvordan dette opplevdes for dere, og hvorfor skjedde det?
9. Hvordan er reglene for nettbruk og skjerm på deres institusjon?
 - Hva tenker dere om disse reglene?
 - Hvilke fordeler og ulemper er det med disse reglene?
10. Hvordan opplever dere de voksne på institusjonen sine holdninger til sosiale medier, kommunikasjon via gaming, og annen form for elektronisk kommunikasjon?

Vedlegg 2: Intervjuguide ansatte

Fokusgruppeintervju ansatte

1. Bruker dere pc, mobil, nettbrett og spillkonsoller til å kommunisere på? På hvilken måte? Med hvem?
2. Hva tenker dere er positivt med å ha tilgang til denne måten å kommunisere på? (altså elektronisk kommunikasjon).
3. Hva tenker dere er negativt med å ha tilgang til denne måten å kommunisere på? (altså elektronisk kommunikasjon).
4. Hva tenker dere er positivt med at barn og unge bruker elektroniske hjelpemidler til å kommunisere med (når de er under offentlig omsorg)?
5. Hva tenker dere er negativt med at barn og unge bruker elektroniske hjelpemidler til å kommunisere med?
6. Kan dere si noe om hvilken betydning elektronisk kommunikasjon kan ha for barn og unge plassert på institusjon? På hvilken måte kan slik kommunikasjon ha annen betydning for ungdommene etter de ble plassert på institusjon?
7. Hvilke rettigheter har barn og unge når det gjelder bruk av elektronisk kommunikasjon når de bor i institusjon?
8. På hvilken måte informerer dere ungdommene på institusjonen om deres rettigheter knyttet til elektronisk kommunikasjon?
9. Hvilke regler har dere her på internettilgang? Har dere noen avtaler med ungdommen ang skjermtid?
10. Har dere fokus på at institusjonen har god nettilgang og hardware til å bruke til elektronisk kommunikasjon?
11. Har dere opplevd at ungdommer der du jobber har mistet eller fått redusert tilgangen til elektroniske kommunikasjonsmidler (pc, mobil, nettbrett og spillkonsoller, tatt nettet)? Kan dere gi eksempler på hva som er bakgrunner og begrunnelser for slike begrensninger?
12. Hva tenker dere om fjerning av elektroniske kommunikasjonsmidler som en del av grensesetting ved institusjoner? Fordeler/ulempes? Kan det være andre måter å beskytte barn og unge på enn gjennom nektelse/inndragning?
13. Hvilke holdninger har dere til sosiale medier, kommunikasjon via gaming, og annen form for elektronisk kommunikasjon?
14. Hvordan synes dere at regelverket fungerer i dag? (Her tenker vi på det som omhandler regulering av elektroniske kommunikasjonsmidler)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Bruk av elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor hovedformålet er å få kunnskap om ungdoms bruk av elektronisk kommunikasjon under botid i barneverninstitusjon.

I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål med prosjektet

Denne studien er et forskningsprosjekt som NTNU Samfunnsforskning gjør i samarbeid med Redd Barna. Vi vil studere bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler blant ungdom som bor i barneverninstitusjoner. Vi vil legge vekt på å undersøke de positive sidene ved bruk av elektronisk kommunikasjon. I tillegg vil vi undersøke mulige begrensninger i bruk av denne typen kommunikasjon for barn og unge som bor i barneverninstitusjon.

Vi mener at dette prosjektet er viktig, fordi bruk av elektronisk kommunikasjon er en sentral del av unges hverdagsliv. Når vi undersøker hvordan ungdom som bor i barneverninstitusjon bruker elektronisk kommunikasjon er det nødvendig å se denne opp imot både rettigheter og begrensninger.

Sentrale forskningsspørsmål som vi ønsker å analysere er:

-Hvordan bruker ungdom som bor i barneverninstitusjon elektroniske kommunikasjonsmidler i det daglige?

-Hvilke positive sider ved bruk av elektronisk kommunikasjon erfarer henholdsvis ungdom og ansatte i barneverninstitusjoner?

-Hvilke begrensninger iverksettes og hvorfor iverksettes disse?

For å få informasjon om temaet vil vi intervju ungdom som bor i barneverninstitusjon og de voksne som arbeider i institusjonene. I tillegg er det ønskelig at den enkelte ungdom fyller ut et kort kartleggingsskjema med noen bakgrunns-spørsmål og om egen bruk og erfaring med elektroniske verktøy. Vi vil kontakte mellom fem og åtte barneverninstitusjoner i landet og ser for oss at til sammen mellom 30-50 ungdommer og ansatte vil delta som informanter.

Vi vil også gjennomføre en analyse av offentlige dokumenter for å få innsikt i utbredelse av begrensninger i bruk av elektroniske kommunikasjon på barneverninstitusjoner i Norge.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I dette prosjektet er det svært viktig å få informasjon og innspill direkte fra ungdom som bor i barneverninstitusjoner om temaet «Bruk av elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon». Dette er grunnen til at du får forespørsel om å delta. Vi ønsker i utgangspunktet å gjennomføre et gruppeintervju med deg og andre ungdommer i denne institusjonen som samtykker til deltakelse. Dersom du ønsker å bli intervjuet alene, og ikke i gruppe, er det også greit.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse innebærer at du fyller ut et kort kartleggings skjema med noen bakgrunns-spørsmål, samt om din bruk og erfaring med elektroniske verktøy i det daglige under botid i institusjon. Vi anslår at utfyllingen av skjemaet vil ta omlag 5 minutter. I tillegg innebærer deltakelse at du stiller opp i et gruppeintervju sammen med noen av de andre ungdommene som bor i samme barneverninstitusjon som samtykker til deltakelse, eller å bli intervjuet individuelt. Intervjuet vil vare i omlag 1 time. Vi vil ta lydopptak under intervjuet. Lydopptaket transkriberes til tekst etter intervjuet, og alle lydopptak slettes etter at de er skrevet ut.

Derom du er under 16 år kan dine foreldre/foresatte få se intervjuguide på forhånd ved å ta kontakt med prosjektleder.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun prosjektgruppa bestående av Beate Wold Hygen, Veronika Paulsen og Gro Ulset ved NTNU Samfunnsforskning som vil ha tilgang på opplysningene
- For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene, vil de oppbevares på låst datamaskin

I rapporten vi skriver fra prosjektet vil alle deltakere anonymiseres og enkeltpersoner skal ikke kunne gjenkjennes i publikasjoner fra prosjektet. Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2021. Alle personopplysninger blir slettet etter prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU Samfunnsforskning AS er ansvarlig for prosjektet som gjennomføres i samarbeid med Redd Barna. Prosjektleder er Beate Wold Hygen.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke, dersom du er fylt 16 år. Dersom du ikke er fylt 16 år trenger vi også skriftlig samtykke fra dine foreldre/foresatte. På oppdrag fra NTNU Samfunnsforskning har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU Samfunnsforskning ved Beate Wold Hygen, e-post: beate.hygen@ntnu.no telefon: 918 97 720
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost personverntjenester@nsd.no eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Beate Wold Hygen

Prosjektleder

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Bruk av elektronisk kommunikasjon i barneverninstitusjon*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i gruppeintervju/individuell intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet innen juni 2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)